

Nr 61

*Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen angående riktlinjer för
förfarandet vid tillsättning av vissa lärartjänster
m. m., given Stockholms slott den 8 februari 1957.*

Kungl. Maj:t vill härmed, under återopande av bilagda utdrag av statsrådsprotokollet över ecklesiastikärenden för denna dag, föreslå riksdagen att bifalla det förslag, om vars avlåtande till riksdagen föredragande departementschefen hemställt.

GUSTAF ADOLF

Ivar Persson

Propositionens huvudsakliga innehåll

Beträffande ordinarie lärartjänster föreslås grunderna för urvalet av sökande och förfarandet vid tillsättningen skola vara desamma för samtliga lärarkategorier i *dels* enhetsskolan (försöksskolorna) och de kommunala yrkesskolorna, *dels* — så länge dessa skolformer består — folkskolan och de högre kommunala skolorna, *dels ock* de allmänna läroverken, utom vad gäller lektoreorna, vilkas tillsättning icke beröres av förslaget. Lärartjänster vid sådan skola, som är eller förbundits med lärarutbildningsanstalt, skall dock undantagas från det i övrigt enhetliga tillsättningsförfarandet.

Urvalet av sökande skall vara objektivt. Befordringsgrunderna föreslås skola i huvudsak överensstämma med dem som nu i flertalet fall gäller vid lärartillsättning. Anvisningar för meritvärderingen skall utarbetas.

Samtliga tjänster, utom de som skall undantagas från det enhetliga förfarandet, skall tillsättas av länskolnämnden, sedan skolstyrelsen avgivit motiverat förord för en av de sökande eller förordat flera sökande i den ordning, styrelsen anser att de bör ifrågakomma till tjänsten. Skolstyrelsens förord skall icke kunna bli föremål för besvär på materiella grunder. Över länskolnämndens tillsättningsbeslut skall besvär kunna anföras hos Kungl. Maj:t av såväl sökande som skolstyrelsen. Lärares rätt att samtidigt söka flera ledigförklarade tjänster skall icke vara begränsad till viss del av riket.

Ordinarie tjänst vid kommunal skolform skall tillsättas med förordnande och vid statlig läroanstalt med fullmakt eller konstitutorial.

Beträffande skolledarbefattningar, för vilka befodringsgrunderna skall vara insikter, erfarenhet och sådana egenskaper, som företrädesvis fordras för utövande av den skolledarbefattning det gäller, föreslås, att skoldirektör skall förordnas av Kungl. Maj:t, medan förste rektor, rektor, som tillika är skolchef, rektor vid enhet av det obligatoriska skolväsendet, rektor vid högre kommunal skola samt rektor vid fristående statlig realskola skall förordnas av skolöverstyrelsen, sedan förord och yttrande avgivits av respektive skolstyrelser och länskolnämnder. Såvitt gäller förste rektor skall tillsättningsbeslut fattas efter samråd med överstyrelsen för yrkesutbildning. Överstyrelsens tillsättningsbeslut skall kunna överklagas hos Kungl. Maj:t. Beträffande förordnande av rektor vid lokal kommunal yrkesskola föreslås motsvarande förfarande, dock att förordnandet skall utfärdas av överstyrelsen för yrkesutbildning.

*Utdrag av protokollet över ecklesiastikärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms
slott den 8 februari 1957.*

N ä r v a r a n d e:

Statsministern ERLANDER, ministern för utrikes ärendena UNDÉN, statsråden ZETTERBERG, STRÄNG, ERICSSON, ANDERSSON, HEDLUND, PERSSON, LINDELL, LINDSTRÖM, LANGE, LINDHOLM, NÄSGÅRD, KLING, ELIASSON.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för ecklesiastikdepartementet, statsrådet Persson, fråga om *riktlinjer för förfarandet vid tillsättning av vissa lärartjänster m. m.* och anför därvid följande.

I. Inledning

Till grund för propositionen 1956:182 med förslag till skolstyrelselag m. m., i vilken frågor angående en reform av skolväsendets lokala och regionala ledning behandlades, låg vissa förslag i *1951 års skolstyrelseutrednings*¹ betänkande »Skolväsendets lokala och regionala ledning samt lärartillsättningen» (SOU 1955:31). Av skäl, som angavs i nämnda proposition, ansåg jag, att skolstyrelseutredningens förslag angående lärartillsättningen måste ytterligare övervägas och genomarbetas, innan statsmakterna kunde fatta ståndpunkt i denna fråga. Jag förutskickade, att detta skulle kunna ske vid 1957 års riksdag.

De med tillsättningen av lärare och skolledare förbundna spörsmålen har på ett uttömmande sätt redovisats av skolstyrelseutredningen, vilken också lagt fram ett enhälligt förslag rörande tillsättningen. Över utredningens betänkande — eller delar därav — har utlåtanden avgivits av

¹ Ledamöter av utredningen har varit framlidne ledamoten av riksdagens andra kammare, sekreteraren Adolf Wallentheim, f. d. folkskolinspektören i Malmö skoldistrikt, disponenten Hilding Flinck, ledamoten av riksdagens andra kammare, medicine licentiaten Bertil von Friesen, rektorn vid Nacka realskola Arthur Klum, folkskolinspektören i Västmanlands läns inspektionsområde Sven Zetterlund, folkskolläraren Gustaf Bodeham, ledamoten av riksdagens andra kammare, parkförmannen Carl-Erik Johansson, skolstyrelsens ordförande i Önnestads skoldistrikt, f. d. ledamoten av riksdagens andra kammare, lantbrukaren Harald Johnsson samt numera rektorn vid högre allmänna läroverket för gossar å Norrmalm i Stockholm Torsten Sävborg.

Sedan Wallentheim, som utsågs att leda utredningens arbete, den 22 augusti 1953 avlidit, uppdrogs åt ledamoten av riksdagens första kammare, kommunaldirektören Emil Näsström att vara de sakkunnigas ordförande. Beträffande utredningen se vidare prop. 1956:182, s. 11.

skolöverstyrelsen (som hört ett antal kollegier vid allmänna läroverk och högre kommunala skolor), statens folkskolinspektörer och nomadskolin-spektören, överstyrelsen för yrkesutbildning, statskontoret, riksräkenskapsverket, arbetsmarknadsstyrelsen, statens lönenämnd, samtliga domkapitel, samtliga länsstyrelser (som hört landstingens förvaltningsutskott, försöksdistrikten samt fullmäktige i ett antal kommuner), överståthållarämbetet (som hört stadsfullmäktige i Stockholm), besvärssakkunniga, allmänna statsbidragsutredningen, kommunalförbundskommittén, församlingsstyrelsekommittén samt sakkunniga för översyn av kommunallagstiftningen för Stockholm.

Yttranden över betänkandet har vidare avgivits av Svenska landstingsförbundet, Svenska stadsförbundet, Svenska landskommunernas förbund, Skolstyrelseförbundens rikskommitté, Statens folkskolinspektörers förbund, Städernas folkskolinspektörsförbund, Sveriges överläraförbund, Sveriges folkskolläraryrkesförbund, Sveriges folkskolläraryrkesförbund, Sveriges småskolläraryrkesförbund, Läroverksläraernas riksförbund, Rektoreernas riksförening, Svenska fackläraförbundet, Svenska yrkesskolföreningen, Sveriges skolkamerala förening, Landsorganisationen i Sverige, Svenska arbetsgi-vareföreningen samt Sveriges hantverks- och småindustriorganisation.

Jag anhåller nu att närmare få redogöra för detta ärende.

II. Problemställningen

Skolstyrelseutredningen inleder sin behandling av spørsmålet om lärartillsättningen med ett avsnitt om frågans bakgrund och omfattning av i huvudsak följande innehåll.

I propositionen 1950: 70 angående riktlinjer för det svenska skolväsendets utveckling behandlades icke lärartillsättningen i framtidens skola. Frågan togs i stället upp i den särskilda propositionen till samma års riksdag angående skolans lokala ledning och lokala organisation (nr 133; Särsk. U nr 3). I denna proposition blev emellertid lärartillsättningen endast föremål för en kortfattad behandling och föreslogs med anledning av sin problematiska natur hänskjuten till en särskild kommitté för ytterligare utredning.

Ehuru nämnda spørsmål betraktats som svårlöst har det dock samtidigt understrukits, att det för skolväsendet är av stor betydelse, att det löses på ett tillfredsställande sätt. Här skall i korthet anges problemets räckvidd.

Enhetsskolans genomförande kommer ur organisatorisk synpunkt att innebära, att den nuvarande folk- och fortsättningsskolan, de högre kommunala skolorna (ev. endast den kommunala realskolan) och den statliga realskolan smältes samman till en skola med kommunen som huvudman. Vid envar av dessa tre skoltyper tillämpas för närvarande olika förfarings-sätt vid tillsättning av ordinarie lärare. Härtill kommer, att lärarna vid de två förstnämnda skoltyperna är kommunalt anställda och att de ordinarie lärarna vid den tredje har ställning som oavsättliga statstjänstemän.

Vid folkskolan och de högre kommunala skolorna tillsätter de lokala skolstyrelserna lärare. I det förra fallet äger styrelsen fritt välja bland de tre mest meriterade sökande, i det senare skall styrelsen tillsätta den mest meriterade.

Vid de statliga realskolorna utnämnes ordinarie adjunkter av Kungl. Maj:t efter förslag av skolöverstyrelsen, medan ordinarie ämneslärarinnor förordnas av överstyrelsen. Härvid gäller, att den enligt gällande beföringsgrunder mest meriterade av de sökande skall utses till innehavare av ledig tjänst.

Om man således vid sammansmältningen av de ovanberörda skolformerna vill överväga att med utgångspunkt från nu tillämpade förfaringsätt vid lärartillsättningen åstadkomma ett enhetligt system, finner man, att skilda principer i olika hänseenden brytes mot varandra. Den första men ej den viktigaste frågan som inställer sig vid ett sådant övervägande är, om tillsättningen skall vara en angelägenhet för den lokala skolstyrelsen eller om den skall handhas av en central statlig myndighet. I den diskussion, som kan sägas ligga i de samlade remissyttrandena över skolkommisionens uttalanden rörande lärartillsättningen och som på annat sätt förts i anslutning till kommissionens förslag på denna punkt, står dessa båda alternativ utpräglat mot varandra.

Nästa kontroversiella spörsmål är vad utredningen kallar urvalsprincipen, d. v. s. grunderna för urvalet bland sökande till lediga tjänster. Detta spörsmål kan kanske inte renodlas och hållas helt skilt från det närmast föregående, men då frågan enligt utredningens mening är den viktigaste i detta sammanhang, diskuterar utredningen den såvitt möjligt fristående från frågan om tillsättningsmyndigheten. Även på denna punkt har man att göra med två principiellt olika system. Skall den lokala styrelsen liksom vid de nuvarande folkskollärartillsättningarna äga rätt att — låt vara inom vissa bestämda gränser — tillsätta efter friare bedömande eller skall den tillsättande myndigheten vara skyldig att utse den enligt givna regler mest meriterade bland de sökande?

Ett ställningstagande i denna fråga fordrar, att begreppet mest meriterad på något sätt bestämmes. Utöver frågan om tillsättningsförfarandet i begränsad mening har utredningen därför funnit att också meritvärderingen bör upptagas till prövning.

Utom av svårigheterna att välja mellan eller sammanjämka de nuvarande systemen eller eventuellt skapa ett nytt tillsättningsförfarande kompliceras problemet därav, att den tidigare diskussionen om lärartillsättningen icke begränsats till frågorna om tillsättningsmyndigheter och urvalsprinciper utan utvidgats till att också omfatta frågan, huruvida enhetsskolans lärare skall vara stats- eller kommunalanställda befattningshavare.

Vid överväganden av spörsmålet om lärartillsättningen har man att utgå från rådande förhållanden inom olika delar av skolväsendet samt därjämte från de tillsättningsförfaranden, som tillämpas inom andra samhällsområden. Det är emellertid såväl med hänsyn till statliga och kommunala problemställningar som till den för skolväsendet speciella konstellationen målsmän-lärare enligt utredningens mening uppenbart, att förhållandena på skolans område har sin speciella karaktär och icke utan vidare kan anpassas till andra områden.

III. Nuvarande förhållanden

A. Tillsättning av vissa lärare m. m.

I. Tillsättningsförfaranden

a) *Folkskolan*

Ordinarie folk- och småskollärartjänst skall av skolstyrelsen kungöras ledig i Post- och Inrikes tidningar samt sökas hos och tillsättas av styrelsen. Anmäler sig flera sökande, skall styrelsen upprätta en förteckning över de sökandes meriter, avfattad enligt av skolöverstyrelsen fastställt formulär, och därefter sammanträda för att upprätta ett förberedande förslag, på vilket skall uppföras de tre behöriga sökande, vilka styrelsen med hänsyn till gällande befordringsgrunder (se nedan) prövar vara mest meriterade. Dessa sökande skall uppföras i den ordning, i vilken styrelsen anser dem enligt samma befordringsgrunder böra komma i åtanke vid tjänstens tillsättning. Protokollet över det upprättade förslaget och samtliga inkomna ansökningshandlingar jämte upprättad meritförteckning insändes därefter till vederbörande statens folkskolinspektör, som har att avge yttrande i ärendet till skolstyrelsen.

Om inspektören och styrelsen är eniga om vilka sökande, som skall uppföras på förslaget och ordningen mellan dem, skall styrelsen upprätta slutligt förslag. I annat fall skall styrelsen hänskjuta ärendet till domkapitlet, som med iakttagande av gällande befordringsgrunder skall upprätta förslaget.¹

Om skolstyrelsen finner det lämpligt, kan den förelägga en eller flera av de på förslaget uppförda att fullgöra undervisningsprov, till vilket allmänheten äger tillträde.

Sedan slutligt förslag upprättats och undervisningsprov eventuellt hållits, skall folkskolestyrelsen eller, där skolväsendet är en församlingens angelägenhet, kyrkostämman företaga val bland de på förslaget uppförda sökande.

Om det förhåller sig så, att två eller flera lediga tjänster i ett distrikt skall tillsättas samtidigt, behöver icke ett förslag upprättas för varje tjänst, utan om t. ex. tre tjänster är lediga, kan ett gemensamt förslag upprättas, omfattande de nio mest meriterade sökandena, bland vilka styrelsen eller stämman äger att fritt välja tre. Metoden med gemensamt förslag torde allmänt tillämpas.

I fråga om besvär i samband med folkskollärartillsättning gäller följande. Över skolstyrelsens förberedande förslag kan besvär ej anföras. Över av skolstyrelsen upprättat *slutligt förslag* kan klagan föras hos domkapitlet men först sedan valet av lärare ägt rum och behörigen kungjorts, varför klagan också måste omfatta det förrättade valet. Detta upphäves automatiskt, om förslaget befinnes vara oriktigt. Domkapitlets utslag kan överklagas hos Kungl. Maj:t, som i målet hör regeringsrätten.

¹ I stad, som är befriad från inspektion av statens folkskolinspektör, gäller inte vad här sagts om folkskolinspektörs och domkapitels medverkan vid upprättande av förslag. Såväl det förberedande som det slutliga förslaget upprättas i dessa fall av skolstyrelsen.

Av domkapitlet upprättat slutligt förslag överklagas direkt hos Kungl. Maj:t och prövas i statsrådet.

Besvär över förslag kan anföras på materiella grunder, medan besvär över av skolstyrelsen förrättat val endast kan anföras på s. k. kommunala grunder, vilket innebär, att val, förrättat inom ett i vederbörlig ordning upprättat förslag, endast kan rubbas om vid valet förfarits olagligt eller felaktigt.

Om *icke-ordinarie folk- eller småskollärare* erfordras för minst en hel termin, skall skolstyrelsen i regel kungöra ledigheten i Post- och Inrikes tidningar. Där fråga ej är om skoldistrikt, vars folkskoleväsen är befriat från inspektion av statens folkskolinspektör, skall denne avge yttrande över inkomna ansökningshandlingar, varefter skolstyrelsen till innehavare av den lediga befattningen skall utse den, som med tillämpning av gällande befordringsgrunder, vilka är desamma som vid tillsättning av ordinarie tjänst, prövas vara mest meriterad. Inspektörens yttrande är icke bindande för styrelsen. Formellt avgör den själv, vem som skall anses vara mest meriterad och således erhålla tjänsten. Det är emellertid sällsynt, att styrelsen utser annan än den inspektören föreslagit. Över styrelsens tillsättningsbeslut kan besvär på materiella grunder anföras hos vederbörande domkapitel, vars utslag i målet dock icke kan överklagas.

Vid tillsättning för kortare tid än en termin fattar skolstyrelsen själv beslut.

Ordinarie övningslärare tillsättes i samma ordning som i folkskolestadgan föreskrives för tillsättning av folkskollärare. Om folkskolinspektören och skolstyrelsen icke är ense om vilka som skall uppsättas på förslag, skall detta emellertid upprättas av skolöverstyrelsen, som också är besvärsmyndighet i första instans.

Icke-ordinarie övningslärare tillsättes i samma ordning, som gäller för tillsättning av icke-ordinarie folkskollärare. Besvär över styrelsens beslut om tillsättning av övningslärare skall dock anföras hos skolöverstyrelsen och ej hos domkapitlet.

b) *Fortsättningsskolan*

Föreskrifter om att lärartjänster i egentlig mening skall finnas vid fortsättningsskola har ej givits. Undervisningen i teoretiska ämnen handhas i regel av folkskollärare, som tjänstgör som timlärare. Lärarbefattning tillsättes av skolstyrelsen, då särskilda skäl därtill föranleder utan föregående ledigförklarande. Bland behöriga sökande utser styrelsen den, som styrelsen med avseende på meriter och i övrigt finner vara för befattningen mest lämplig.

Besvär över styrelsens tillsättningsbeslut kan endast anföras på formella grunder.

Om ordinarie övningslärartjänst vid fortsättningsskola inrättats, tillsättes den på samma sätt som vid folkskola.

c) *Kommunal yrkesskola*

Vid de kommunala yrkesskolorna inrättas och tillsättes lärartjänsterna av vederbörande kommun. De är ej statligt reglerade i fråga om löne- och anställningsförhållanden. Lärare antages av skolans styrelse. Över styrelsens beslut kan besvär på materiella grunder anföras hos överstyrelsen för yrkesutbildning och vidare hos Kungl. Maj:t.

d) *De högre kommunala skolorna*

Ordinarie lärartjänst i läroämnena vid de högre kommunala skolorna skall av vederbörande skolstyrelse ledigkungöras i Post- och Inrikes tidningar samt sökas hos och tillsättas av styrelsen.

Vid ett förberedande sammanträde skall skolstyrelsen pröva ansökningshandlingarna och därvid i första hand undersöka, huruvida de sökande uppfyller vissa formella krav. Till detta sammanträde skall ett av rektor avgivet skriftligt yttrande över ansökningshandlingarna föreligga, vari rektor skall uttala sig om de sökandes behörighet samt till tjänsten förordade den, som han med hänsyn till gällande befordringsgrunder anser framför övriga sökande böra komma i åtanke. Vid ett följande sammanträde, som skall hållas tidigast sju och senast trettio dagar efter det förra, skall styrelsen till innehavare av tjänsten utse den, som styrelsen med hänsyn till föreskrivna befordringsgrunder anser främst böra komma i fråga. Styrelsen äger således icke vid tillsättningen fästa avseende vid andra omständigheter än de i stadgan särskilt angivna befordringsgrunderna (se nedan).

Ändring i styrelsens tillsättningsbeslut kan på materiella grunder sökas hos skolöverstyrelsen, vars utslag kan överklagas hos Kungl. Maj:t.

Icke-ordinarie lärartjänst i läroämnena ävensom *ordinarie och icke-ordinarie övningslärarbefattning* tillsättes på i huvudsak samma sätt som ordinarie lärartjänst i läroämnena. Besvär över skolstyrelsens beslut om tillsättning av e. o. lärartjänst i läroämnena samt ordinarie och e. o. övningslärartjänster anföres hos skolöverstyrelsen. Skolöverstyrelsens beslut överklagas hos Kungl. Maj:t. Beslut om tillsättning av annan icke-ordinarie lärare i läroämnena kan överklagas endast på formella grunder. Över beslut om tillsättning av timlärare å övningslärartjänster, varå extra ordinarie anställning icke kan komma i fråga, må besvär ej anföras.

e) *De allmänna läroverken*

Ordinarie adjunktstjänst ledigförklaras av skolöverstyrelsen, som också avgör, vilka läroämnena tjänsten skall omfatta. Tjänsten tillsättes av Kungl. Maj:t.

Sedan ansökningshandlingarna prövats och vederbörande rektor satts i tillfälle att avge yttrande, insändes ansökningshandlingarna till Kungl. Maj:t jämte överstyrelsens förslag å den av de sökande, som på anförda grunder främst bör komma i åtanke till den lediga tjänsten. Vid avgivande av sitt förslag skall överstyrelsen endast taga hänsyn till i läroverksstadgan angivna befordringsgrunder. Över skolöverstyrelsens förslag kan sökande besvära sig hos Kungl. Maj:t.

Ordinarie ämneslärarinnetjänst tillsättes av skolöverstyrelsen. Besvär över tillsättningsbeslutet kan anföras hos Kungl. Maj:t.

Icke-ordinarie lärare i läroämnena förordnas med vissa undantag av rektor, som därvid har att iakttaga i huvudsak samma befordringsgrunder, som gäller vid tillsättning av ordinarie tjänst. Tjänster i lönegrad Ce 29 tillsättes av skolöverstyrelsen, som också antager e. o. adjunkter i lönegrad Ce 27 och ämneslärarinnor i lönegrad Ce 25. Central *antagning* till dessa tjänster är nödvändig, då de ej är knutna till de olika skolorna utan bestämmas till visst antal för hela riket och sedan de tillsatts så att säga följer lärare. E. o. lärare i de två sistnämnda lönegraderna *anställes* av rektor.

Besvär över rektors beslut om förordnande må, om förordnandet omfattar minst en hel termin med full tjänstgöring, anföras hos skolöverstyrelsen. Om förordnandet tillträtts och överstyrelsen finner att klaganden hade bort förordnas, bör överstyrelsen likväl icke utom på särskilda skäl bestämma, att klaganden skall tillträda förordnandet under pågående termin. Över skolöverstyrelsens beslut i anledning av besvär över rektors förordnandebeslut får klagan ej föras.

Rektors beslut om förordnande av timlärare kan ej överklagas.

Ordinarie övningslärartjänst tillsättes av skolöverstyrelsen, sedan rektor avgivit yttrande över ansökningshandlingarna. Ledigförklarad *icke-ordinarie* sådan tjänst tillsättes på samma sätt, som gäller för ordinarie tjänst. Skolöverstyrelsen kan dock föreskriva, att tillsättningen skall ske av rektor.

f) *Försöksverksamheten med nioårig enhetsskola*

På försöksskolas högstadium (klasserna 7—9) finns för lärarna i läroämnen *dels* ordinarie adjunktstjänster i lönegraderna Ca 29 och Ca 27 samt e. o. adjunktstjänster i Ce 27, *dels ock* ordinarie ämneslärartjänster i Ca 27 och Ca 25 samt e. o. ämneslärartjänster i Ce 25. Vidare är inrättade ordinarie folkskollärartjänster i lönegrad Ca 23. Härjämte finnes s. k. bristtjänster, e. o. adjunktstjänster i lönegrad Ce 29.

På låg- och mellanstadierna (klasserna 1—6) undervisar små- och folkskollärare, som tillsättes på samma sätt som motsvarande lärare i folkskolan.

Ordinarie adjunktstjänst i lönegrad Ca 29 tillsättes av skolöverstyrelsen, ordinarie adjunktstjänst i Ca 27 och *ordinarie ämneslärartjänst* i lönegraderna Ca 27 eller Ca 25 av skolstyrelsen. Skolstyrelsen skall översända samtliga ansökningshandlingar till statens folkskolinspektör samt, då fråga är om tillsättande av adjunks- eller ämneslärartjänst i Ca 29 respektive Ca 27 tillika avge förord för den av de sökande, som skolstyrelsen anser bära förordnas å tjänsten. Folkskolinspektören skall med eget yttrande tillställa skolöverstyrelsen handlingarna. Är fråga om tillsättande av adjunks- eller ämneslärartjänst i Ca 29 respektive Ca 27 och finner skolöverstyrelsen, att å tjänsten skall förordnas sökande, som är adjunksbehörig, tillsätter överstyrelsen tjänsten medelst förordnande. Förordnar ej överstyrelsen adjunkt i Ca 29 å tjänsten eller är fråga om tillsättande av adjunktstjänst i lönegrad Ca 27 eller ämneslärartjänst i Ca 25, skall överstyrelsen i yttrande till skolstyrelsen ange högst fem av de främsta sökandena i den ordning, som överstyrelsen finner dem bära komma i fråga till tjänsten. Till innehavare av tjänst som adjunkt i lönegrad Ca 27 eller ämneslärare i Ca 27 eller Ca 25 skall skolstyrelsen förordna den av de sökande, som styrelsen enligt de i stadgan för de kommunala realskolorna angivna befordringsgrunderna prövar vara mest meriterad.

Ordinarie folkskollärartjänst i lönegrad Ca 23 tillsättes i samma ordning, som i folkskolestadgan föreskrives beträffande ordinarie folkskollärartjänst, i vilken ordning jämväl besvär skall anföras.

Icke-ordinarie lärare anställes av skolstyrelsen. Beträffande extra ordinarie adjunks- och ämneslärartjänster gäller, att skolstyrelsen, sedan yttrande över de sökandes inbördes meriter inhämtats från statens folkskolinspektör, medelst förordnande tills vidare skall anställa den av de sökande,

som styrelsen prövar vara mest meriterad enligt befordringsgrunderna för lärare vid kommunal realskola.

Besvär över skolöverstyrelsens och skolstyrelsens beslut om tillsättning av ordinarie lärartjänster i läroämnena i lönegraderna Ca 29, Ca 27 och Ca 25 anföres hos Kungl. Maj:t. Då skolstyrelsen tillsatt tjänsten, skall skolöverstyrelsen utlåta sig över besvären. Över skolöverstyrelsens yttrande angående ordningsföljden mellan sökande till adjunktstjänst i Ca 27 eller ämneslärartjänst i Ca 27 eller Ca 25 får besvär ej anföras. Över skolstyrelsens beslut om tillsättning av e. o. adjunks- och ämneslärartjänster må besvär anföras hos skolöverstyrelsen, vars beslut kan överklagas hos Kungl. Maj:t. Besvär över skolstyrelsens beslut om förordnande av annan icke-ordinarie lärare får anföras hos skolöverstyrelsen endast om förordnandet avser minst en hel termin med full tjänstgöring. Mot skolöverstyrelsens beslut får talan ej föras.

För *övningslärare* på försöksskolas högstadium gäller om tillsättning och besvär samma bestämmelser som för övningslärare i folkskolan.

Heltidstjänst som *yrkeslärare* tillsättes i samma ordning som gäller för icke-ordinarie folkskollärartjänst. Besvär över skolstyrelsens beslut skall dock anföras hos skolöverstyrelsen, vars beslut kan överklagas hos Kungl. Maj:t.

2. Befordringsgrunder

Folk- och småskollärartjänst. Då förslag till ledig tjänst uppgöres skall som befordringsgrunder gälla dels undervisningsskicklighet, dels genom vitsord, erhållna i avlagda examina och prov, eller på annat sätt ådagalagda kunskaper och färdigheter i folkskolans läroämnen samt eljest i ämnen, som kan vara av betydelse för lärarens verksamhet, dels ock längden av föregående, i avseende å sätt att fullgöra tjänsten väl vitsordad tjänstgöring å lärarbefattning inom folkskoleväsendet, varvid dock skälig hänsyn skall tagas även till väl vitsordad lärartjänstgöring vid andra läroanstalter under skolöverstyrelsens inseende. För tillämpningen av nämnda befordringsgrunder skall gälla de *anvisningar*, skolöverstyrelsen jämlikt av Kungl. Maj:t lämnat bemyndigande utfärdar.

Om överlärarbefattning är förenad med tjänsten må, utöver nu angivna befordringsgrunder, hänsyn även tagas till sådana egenskaper, som företrädesvis erfordras för att utöva ledningen och tillsynen av arbetet i folkskolan.

Lärartjänst vid fortsättningsskola. Särskilda befordringsgrunder finns inte. Skolstyrelsen äger utse den som med avseende å meriter och i övrigt befinnes för befattningen mest lämplig. Detsamma gäller beträffande lärartjänst vid kommunal yrkesskola.

Såsom befordringsgrunder vid tillsättning av tjänst i läroämnena vid högre kommunal skola skall i följande ordning gälla: 1) undervisningsskicklighet och nit samt förmåga att leda ungdomens uppfostran, 2) insikter, särskilt i de undervisningsämnen, som hör till den ifrågavarande tjänsten, samt 3) under föregående tjänstgöring förvärvad erfarenhet.

Härvid må en mindre underlägsenhet enligt en föregående befordringsgrund kunna uppvägas av ett större företräde enligt en senare.

Tjänst i läroämnena vid allmänt läroverk. Då skolöverstyrelsen till Kungl. Maj:t avger förslag å den av de sökande, som på anförda grunder anses främst böra komma i åtanke till den lediga tjänsten, skall i första hand tillses, att vissa formella behörighetskrav är uppfyllda. Därjämte skall som befordringsgrunder i följande ordning gälla:

- a) skicklighet och nit i ungdomens undervisning och handledning;
- b) genom vitsord, erhållna i avlagda examina och prov, samt genom utgivna skrifter ådagalagda lärdomsförtjänster, särskilt i de ämnen, som hör till den ifrågavarande tjänsten, ävensom förtjänstfullt skriftställarskap i övrigt av vetenskaplig eller praktisk-pedagogisk art;
- c) längden av föregående väl vitsordad tjänstgöring dels vid läroanstalter, som omförmåles i § 177 punkt 8) första stycket läroverksstadgan, dels i folkskola, dels vid universitet eller högskola såsom befattningshavare, som avses i nämnda punkt andra stycket, och såsom forskardocent, dels ock — enligt de särskilda bestämmelser, som meddelas av Kungl. Maj:t — vid universitet eller högskola såsom assistent eller amanuens eller vid försvarets forskningsanstalt, varjämte skälig hänsyn må tagas till väl vitsordad tjänstgöring vid annan under inseende av skolöverstyrelsen eller överstyrelsen för yrkesutbildning stående läroanstalt än här nämnts.

En mindre underlägsenhet enligt en eller två föregående befordringsgrunder kan uppvägas av ett större företräde enligt en senare. I fråga om lektorstjänst skall dock lärdomsförtjänster, särskilt om de förefinns i de till tjänsten hörande läroämnena, såsom befordringsgrund likställas med undervisningsskickligheten och vid bedömning av lärdomsförtjänsterna särskild vikt fästas vid betyget i teologie eller filosofie licentiatexamen samt vid avlagt disputationssprov för vinnande av teologie eller filosofie doktorsgrad. I fråga om adjunktstjänst i lönegrad Ca 29 skall särskild vikt fästas vid meriter enligt de två första befordringsgrunderna.

Beträffande lärare vid läroverk med praktisk lärarkurs skall särskilt avseende fästas vid sådana förtjänster, som ådagalägger sökandes lämplighet såsom lärare vid lärarutbildningsanstalt.

Då ordinarie lärare söker annan tjänst av samma slag som den han innehar och därvid har att räkna sig till godo en längre tjänstetid, bör vid utnämningen skälig hänsyn även tagas till behovet av yngre och friskare krafter för tjänstens bestridande.

Övningslärare. Vid tillsättning av övningslärartjänst skall följande befordringsgrunder gälla i nedan angiven ordning:

- a) undervisningsskicklighet och nit samt sätt att behandla lärjungarna och förmåga att bland dem upprätthålla ordning;
- b) betyg, erhållna i avlagda examina och prov, eller på annat sätt ådagalagda kunskaper och färdigheter i det eller de ämnen, som kan vara av betydelse för lärarens verksamhet;
- c) längden av föregående väl vitsordad tjänstgöring vid vissa i övningslärarstadgan nämnda läroanstalter, varjämte skälig hänsyn även må tagas till väl vitsordad annan lärartjänstgöring vid under skolöverstyrelsens omedelbara inseende stående läroanstalt.

En jämförelse mellan de befordringsgrunder, som gäller för folkskolans klasslärare, de högre kommunala skolornas och de allmänna läroverkens lärare i läroämnena samt för övningslärarna vid dessa skolformer, ger ome-

delbart vid handen, att de helt överensstämmer i sak, även om de utformats på något olika sätt. Beträffande befordringsgrundernas betydelse föreligger emellertid *en viktig och avgörande principiell skillnad* mellan å ena sidan tillsättningen av ordinarie lärare i folkskolan och å andra tillsättningen av icke-ordinarie lärare i denna skola samt lärare vid de högre kommunala skolorna och de allmänna läroverken. Vid den förra tillsättningen behöver befordringsgrunderna endast tillämpas vid uppgörandet av det förslag, inom vilket den tillsättande styrelsen sedan har frihet att välja lärare, medan vid den senare den sökande, som är mest meriterad med hänsyn till gällande befordringsgrunder, skall förordnas till innehavare av den lediga tjänsten.

3. Meritvärderingsnormer

De befordringsgrunder, för vilka nu redogjorts och som finns intagna i respektive skolstadgor, fordrar för rätt tillämpning ett kompletterande regelsystem, med vars hjälp det blir möjligt att enhetligt och rättvist värdera de sökandes olika meriter och bestämma den inbördes ordningen dem emellan. Vid lokal tillsättning är det av vikt, att ett normerande system för meritvärdering finns för att hindra alltför stora olikheter vid befordringsgrundernas tillämpning. I de fall tillsättningarna sker centralt, är det inte av samma betydelse att ha officiellt utfärdade regler för meritvärderingen, då det får anses ligga i sakens natur, att de centrala myndigheterna tillämpar en fast praxis i tillsättningsärenden.

Efter bemyndigande av Kungl. Maj:t har skolöverstyrelsen den 6 september 1946 meddelat särskilda anvisningar rörande *meritvärdering vid tillsättande av folk- och småskollärartjänster*. Dessa anvisningar är icke bindande utan har främst till uppgift att underlätta en enhetlig jämförelse mellan de sökande. På grundval av ett i anvisningarna angivet system beräknas en gemensam poängsumma för de sökandes seminariebetyg och tjänstår. Sedan de sökande uppförts i ordning efter poängsummornas storlek bör det prövas, om i anvisningarna särskilt angivna eller andra förhållanden föreligger, som påkallar en ändring av det på poängsummorna grundade förhållandet. Sådana förhållanden kan vara exempelvis akademisk eller annan examen utöver folkskollärarexamen, genomgångna fortbildningskurser, insatser inom det frivilliga folkbildningsarbetet och specialutbildning t. ex. som hjälpklasslärare. Den 2 februari 1955 har skolöverstyrelsen likaledes efter bemyndigande av Kungl. Maj:t meddelat provisoriska anvisningar rörande *meritvärdering vid tillsättande av folkskollärartjänster i 23 lönegraden*, varvid, utom att en poängmässig värdering här göres av ämnesutbildningen, i huvudsak följts samma system som i anvisningarna för tillsättande av folk- och småskollärartjänster.

Anvisningar av detta slag har inte utfärdats för annan lärartillsättning. Skolstyrelseutredningen anför emellertid att den under hand inhämtat, att värderingen av läroverkslärares meriter inom skolöverstyrelsen och ecklesiastikdepartementet sker enligt system, som i princip är desamma som det vid folkskollärartillsättningen gällande. Att särskilda anvisningar ej

har erfordrats vid tillsättningen av de högre kommunala skolornas lärare anser utredningen hänga samman med att det därvid utvecklats en praxis, som ansluter sig till den av överstyrelsen vid avgivande av förslag till lärartjänster tillämpade, vilket jämförelsevis lätt kunnat ske, då överstyrelsen och Kungl. Maj:t som besvärinstanser tillämpat i stort sett samma värdering vid bedömningen av sökande till dessa relativt få skolor och till läroverken.

4. Anställningens trygghet för vissa lärarkategorier

I samband med förslagen om disciplinärendenas handläggning i propositionen 1956: 182 behandlas också i viss mån läraranställningens trygghet. Då anställningstryggheten spelat en mycket stor roll i diskussionen om lärartillsättningen och uppmärksammats av skolstyrelseutredningen, skall de rådande förhållandena på detta område här ytterligare något beröras i huvudsaklig anslutning till vad utredningen därom anför.

Lärare vid allmänna läroverk. Lektorer och adjunkter tillsättes av Kungl. Maj:t samt ämneslärarinnor och övningslärare av skolöverstyrelsen, samtliga medelst *fullmakt*. För dessa befattningshavare gäller alltså § 36 regeringsformen, enligt vilken däri avsedda ämbets- och tjänstemän icke kan »utan medelst rannsaking och dom ifrån sina innehavande sysslor av Konungen avsättas, ej heller, utan efter egna ansökningar, till andra tjänster befordras eller flyttas.» Efter ordalagen föreligger här en rätt att inneha tjänsten och alltså även att åtnjuta därmed förenade förmåner, vilken endast lider inskränkning i det fall att läraren gör sig skyldig till gärning, som enligt 25 kap. strafflagen kan medföra suspension eller avsättning.

Emellertid är lärarens rätt till sin tjänst i själva verket icke så säker som det citerade grundlagsstadgandet tycks ge vid handen. Den s. k. oavsättlighetsprincipen har undan för undan blivit föremål för allt flera modifieringar och är numera ganska uppluckrad. En sedan länge bestående inskränkning ligger däri, att principen endast gäller i den mån vederbörande tjänst består och alltså inte anses utgöra hinder för att tjänsten indrages, exempelvis i samband med en omorganisation. Läraren får dock inte härigenom berövas de ekonomiska förmåner, som är förbundna med tjänsten; anspråk på dessa kan han göra gällande genom talan vid domstol.

Flertalet numera gällande begränsningar i oavsättlighetsprincipen grundar sig emellertid på det förhållandet, att en tjänsteman anses kunna — åtminstone i viss utsträckning — disponera över sin grundlagsenliga rätt i förevarande avseende. Han kan alltså, exempelvis genom att han underkastar sig ett visst avlöningsreglemente, anses ha avstått från förmåner, som innefattas i oavsättlighetsprincipen. Åtskilliga inskränkningar har genomförts på denna väg och har bl. a. kommit till uttryck i statens allmänna avlöningsreglemente (Saar), vilket gäller även för nu ifrågakvarande lärartjänster. Sålunda stadgas i 14 § Saar, att ordinarie tjänsteman är skyldig att avgå från tjänsten under förutsättningar, som må gälla på grund av bestämmelser antagna av Kungl. Maj:t och riksdagen. Genom detta stadgande har skapats möjlighet att inrätta avgångsstater av olika slag. Någon sådan stat har inte inrättats för lärararnas del (däremot för militär

och polis), men frågan om möjligheten att entlediga lärare från deras befattningar på grund av visad olämplighet diskuterades vid 1945 och 1946 års riksdagar i anledning av då väckta interpellationer, och båda gångerna var införandet av en disponibilitetsstat för lärare på tal (AK:s protokoll 1945 Nr 43: 2 och 1946 Nr 11: 16).

Vidare gäller enligt 51 § Saar, att under reglementet lydande tjänsteman är skyldig finna sig i arbetsgivarens beslut om minskning av vissa förmåner, såsom rätt till uppflyttning i löneklass, övertidsersättning, flertalet speciella lönetillägg (utom kallortstillägget) samt sjukförmåner.

Vad förflyttningskyldighet beträffar föreskrives i 13 § Saar, att ordinarie tjänsteman är pliktig att låta förflytta sig till annan stationeringsort eller annan ordinarie tjänst vid det verk han tillhör liksom ock, där Kungl. Maj:t så prövar lämpligt, till ordinarie tjänst vid annat verk, å vilken reglementet är tillämpligt.

Även genom förbehåll i vederbörande tjänstemans anställningsakt kan inskränkningar i oavsätlighetsprincipen i viss utsträckning genomföras.

Den i pensionsförfattningarna stadgade skyldigheten att vid viss ålder eller under vissa andra omständigheter frånträda tjänsten kan ju sägas formellt strida mot § 36 Regeringsformen men torde väl i realiteten få anses snarare öka än minska anställningens trygghet.

Lärare vid högre kommunala skolor. De högre kommunala skolornas lärare tillsättes av vederbörande skolas styrelse genom *förordnande*. Å dem är alltså § 36 regeringsformen icke tillämplig men även för dessa lärare gäller likväl i princip, att de ej kan skiljas från ordinarie befattning annat än på grund av grovt missförhållande i eller utanför tjänsten, ehuru förutsättningarna för entledigande här är något annorlunda angivna än i fråga om läroverkslärarna och kan konstateras inte blott genom rättegång vid domstol utan även genom disciplinärt förfarande.

Även beträffande lärarna vid högre kommunala skolor har emellertid den nyssnämnda principen blivit föremål för inskränkningar, vilka är praktiskt taget desamma som angivits ovan, eftersom även ifrågakvarande lärare är inordnade under Saar.

Folkskollärare. För folkskollärare gäller i förevarande hänseenden vad nu sagts om lärarna vid högre kommunala skolor utom såtillvida, att folkskollärarna är underkastade avlöningsreglementet för folkskolan (Arf), vilket emellertid såvitt angår här särskilt berörda punkter i allt väsentligt överensstämmer med Saar. Någon motsvarighet till 14 § Saar finnes dock icke.

Om än vissa förändringar således efterhand skett, anser utredningen det dock vara ostridigt, att statlig anställning medelst fullmakt är förenad med mycket stor trygghet i anställningen. Även där tjänstetillsättningarna sker genom kommunalt organ tillförsäkrar författningarna emellertid enligt utredningens mening i vissa fall tjänsteinnehavaren en så hög grad av anställningstrygghet, att förhållandena i allt väsentligt blir desamma som vid statlig anställning.

I SOU 1946: 48 (s. 15) uttalade exempelvis 1945 års lönekommitté: »Också inom det statsunderstödda undervisningsväsendet förekomma ordinarie tjänster. Dessa, som närmast svara mot *statliga fullmaktstjänster* (kurs. här), tillsätts genom förordnanden.»

Det kan också påpekas, att lärarnas ställning vid de högre kommunala skolorna tjänade som förebild, då det 1952 gällde att överföra professorerna och vissa administrativa tjänstemän vid Stockholms och Göteborgs högskolor på Saar och i samband därmed fastställa dessa anställningars natur. Utgångspunkten var att högskolornas ordinarie befattningshavare skulle beredas i huvudsak samma trygghet i anställningen som motsvarande ordinarie statstjänstemän (se prop. 1952: 204). Beträffande de administrativa befattningshavarna hade framhållits, att det vore av vikt att de erhöle en fast och oberoende ställning.

Utredningen framhåller, att den kommunalt anställda lärarens ställning i diskussionen om lärartillsättningen likväl icke ansetts vara lika trygg som den statlige fullmaktshavarens, främst därför att den förre kan avskedas på administrativ väg. Visserligen kan han besvara sig över skolstyrelsens beslut hos domkapitlet och över dess beslut hos Kungl. Maj:t i regeringsrätten, men detta förfarande förmenas icke skänka samma rätts-säkerhetsgarantier åt den anställda som domstolsprocessen. Utredningen anser detta resonemang vara teoretiskt hållbart, men menar att den nämnda skillnaden endast i ytterst sällsynta undantagsfall torde ha haft eller kunna få någon praktisk betydelse vad anställningstryggheten beträffar.

En annan sak är, att den *disciplinära myndigheten* gentemot kommunalt anställda lärare för närvarande utövas av den lokala skolstyrelsen. Beträffande detta förhållande hänvisar jag till de av mig i propositionen 1956: 182 föreslagna och av riksdagen förordade ändringarna i denna ordning. I andra avseenden, såsom beträffande rätt till avlöningsförmåner och pensionsrätt (Saar 18 § jämförd med Arf 11 §) samt förflyttningsskyldighet (Saar 13 § jämförd med Arf 9 §), synes det icke föreligga några principiella skillnader mellan en ordinarie folkskollärares och en statligt anställd lärares ställning.

B. Tillsättning av vissa skolledare m. m.

a) *Folkskolan*

Distriktsöverlärare skall vara behörig till ordinarie folkskollärartjänst och inneha sådan tjänst i distriktet men frånträda utövningen av densamma. Distriktsöverlärartjänst tillsättes genom förordnande för i regel sex år. Den skall kungöras ledig i Post- och Inrikes tidningar. Ansökningshandlingarna skall av skolstyrelsen med eget yttrande insändas till skolöverstyrelsen, som skall upprätta förslag, upptagande de tre främsta, varvid skall iakttagas de föreskrifter om befordringsgrunder för tillsättande av lärartjänst, som förekommer i folkskolestadgan § 18: 5, varjämte hänsyn må tagas till sådana egenskaper, som företrädesvis erfordras för utövande av ledningen och tillsynen av arbetet i folkskolan. Snarast möjligt efter det förslaget vunnit laga kraft, skall skolstyrelsen förrätta val. Vederbör-

ligen antagen distriktsöverlärare skall samtidigt utan ansökningsförfarande förordnas som ordinarie folkskollärare i distriktet, såvida han inte redan innehar sådan tjänst därstädes.

För tillsättning av »*annan överlärare*» gäller i huvudsak samma bestämmelser som för tillsättning av distriktsöverlärare.

Vid tillsättning av *kommunal folkskolinspektör* skall skolstyrelsen omedelbart efter ansökningstidens utgång med eget yttrande översända ansökningshandlingarna till skolöverstyrelsen. Överstyrelsen skall härefter av de sökande på förslag uppföra tre eller det mindre antal, överstyrelsen finner kunna ifrågakomma, i den ordning, i vilken de med hänsyn till *insikter, erfarenhet och de övriga egenskaper*, vilka företrädesvis erfordras för ett framgångsrikt utövande av ledningen och tillsynen av arbetet i folkskolan, anses böra komma i åtanke. Skolstyrelsen skall därefter utse den bland de å förslaget uppförda, som styrelsen prövar lämpligast. Finnes å förslaget blott en uppförd, skall denne erhålla förordnande å befattningen.

Även inspektör väljes således av skolstyrelsen, men att märka är, att befordringsgrunderna vid tillsättning av dessa tjänstemän icke är sammankopplade med dem, som gäller vid lärartillsättningen, utan genom sin ordalydelse ger rum för en friare bedömning än vid tillsättning av överlärare.

Vid tillsättning av skoldirektör och folkskolinspektör i *Stockholm* har skolöverstyrelsen endast att avge yttrande över de sökandes lämplighet utan att upprätta förslag, varefter direktionen bland de lämpligförklarade äger utse den som direktionen finner för tjänsten mest passande.

b) *Kommunal yrkesskola*

Rektor förordnas av överstyrelsen för yrkesutbildning för högst sex år i sänder, sedan skolans styrelse, på sätt som i skolans reglemente närmare anges, avlämnat förslag. För att anställas som rektor erfordras att vara med hänsyn till *personliga egenskaper samt insikter och praktisk erfarenhet därtill lämplig*.

c) *Högre kommunala skolor och allmänna läroverk*

Rektor vid högre kommunal skola skall dels inneha ordinarie lärartjänst i läroämnena vid någon till statens undervisningsväsen hörande läroanstalt, högre kommunal skola eller statsunderstött privatläroverk dels vara behörig till sådan tjänst vid skolan, där han skall vara rektor. Rektorstjänst tillsättes av skolöverstyrelsen för i regel sex år. Då tjänst blir ledig, skall skolstyrelsen utfärda kungörelse härom i Post- och Inrikes tidningar. Ansökningar till tjänsten ställes till skolöverstyrelsen men ingives till skolstyrelsen, som, så snart ske kan efter ansökningstidens utgång, skall insända handlingarna till överstyrelsen och därvid på anförda grunder bland behöriga sökande förorda den som styrelsen anser lämpligast med hänsyn till *insikter, erfarenhet och övriga egenskaper*, som företrädesvis erfordras hos styresmannen för den skola det gäller. Om ingen behörig sökande anmält sig eller om överstyrelsen anser, att ingen av sökandena bör ifrågakomma, skall tjänsten ånyo ledigförklaras.

Rektor vid allmänt läroverk skall inneha ordinarie lärarbefattning i läroämne vid någon till statens undervisningsväsen hörande läroanstalt eller vid högre kommunal skola eller vid statsunderstött privatläroverk eller

statsunderstött handelsgymnasium samt, där tjänsten avser högre allmänt läroverk, vara behörig till lektorstjänst vid allmänt läroverk och, där tjänsten avser realskola, behörig till adjunktstjänst vid allmänt läroverk. Rektorstjänst tillsättes av Kungl. Maj:t genom förordnande på sex år om inte särskilda förhållanden föranleder förordnande för kortare tid. Då rektorsbefattning blir ledig, skall skolöverstyrelsen utfärda kungörelse om ledigheten i Post- och Inrikes tidningar samt genom anslag i sin lokal. Sedan anmälningstiden utgått och inkomna anmälningshandlingar blivit prövade, skall överstyrelsen till Kungl. Maj:t insända handlingarna och därvid på anförda grunder förorda den av de anmälda, vilken finnes lämpligast med hänsyn till *insikter, erfarenhet och övriga egenskaper*, som företrädesvis erfordras hos styresmannen för ett läroverk, eller om sådant förord icke anses böra lämnas åt någon av de anmälda, avge förslag på annan till tjänsten behörig och lämplig person. Under vissa förhållanden kan rektorstjänst tillsättas utan ledigförklarande.

Innehar rektor vid här ifrågakvarande skolor ordinarie lärartjänst vid allmänt läroverk eller högre kommunal skola, föres lärartjänsten över stat och den på stat uppförda tjänsten återbesättes. Inträder rektor i utövning av den över stat uppförda tjänsten, skall denna, i den ordning Kungl. Maj:t på förslag av skolöverstyrelsen bestämmer, återföras på stat.

IV. Ändrat tillsättningsförfarande

A. Diskussionen om lärartillsättningen — Skolstyrelseutredningens allmänna synpunkter

Utredningen erinrar om att skolkommissionen icke framlade några slutligt utformade förslag om lärartillsättningen men att frågan diskuterades av kommissionen, som ganska utförligt redovisade sin syn på problemet och i sitt principbetänkande (SOU 1948: 27 s. 436 ff) uttalade bland annat följande.

Inom kommissionen har stark sympati uttalats för tanken, att det tillsättningsförfarande, som nu tillämpas vid folkskolorna, utsträcks till att gälla hela enhetsskolan. Detta skulle så till vida stå i överensstämmelse med kommissionens grundprinciper, att det innebure ett överflyttande av befogenheter till den lokala skolledningen. Utan rätt att tillsätta befattningshavarna vid kommunens skolor skulle kommunens bestämmanderätt över det egna skolväsendet vara illusorisk. Genom det nämnda utnämningförfarandet har kommunen möjlighet att försäkra sig om just de lärare, som kan anses vara mest lämpade för vederbörande skola. De meriter, som kan utläsas ur vederbörandes ansökningshandlingar, skulle inte ensamma behöva vara avgörande; skolstyrelsen, som har ett klart intresse av att erhålla den bästa lärarkraften, skulle ha möjlighet att bland de högst meriterade välja den som enligt skolstyrelsens personkänedom bäst skulle passa just den ifrågakvarande skolans behov.

Gentemot denna inställning har såväl inom kommissionen själv som inom dess expertråd vägande invändningar gjorts. Man har framhållit, att lärarval inte alltid sker med hänsyn till pedagogiska synpunkter. Ovidkommande hänsyn — religiösa, politiska, nykterhetspolitiska, privatbetonade — har ibland varit avgörande för valets utgång. Personer, som tjänstgjort inom distriktet eller vilkas personliga kapacitet varit känd för skolstyrelsen eller ledamöter därav, har ibland föredragits framför personer, som varit personligt överlägsna den valde men i fråga om personlig kapacitet okända för skolstyrelsen. Termen »skolans behov» har ibland fått tjäna som täckmantel för ovidkommande hänsyn. Läraernas självständighet, som befordras av medvetandet om objektiv bedömning vid utnämningarna, skulle inte befrämjas av systemet med lärarval. Riktigare vore,

att utnämningssrätten överlämnades till neutralt forum, lämpligen den nya mellaninstans, som kommer att träda i folkskolinspektörernas ställe. Skolstyrelsen skulle i så fall uppgöra förslag och kunna motivera detta med det lokala behovet av just den föreslagne (behovet av yngre kraft, av kvinnlig lärarkraft, av lärarkraft med specialuppgift, av lärare, lämpad för pågående försöksverksamhet inom skolenheten etc.), varefter den utnämmande instansen, som kan anses vara i någon mån förtrogen med vederbörande skolas behov, har att väga skolstyrelsens synpunkter och den föreslagnes meriter mot de medsökandes. Denna utnämningssprocedur skulle ge fullt utrymme åt de lokala synpunkterna och vara fullt förenlig med ett demokratiskt skolsystem men i jämförelse med lärarval trygga principen om förtjänst och skicklighet vid utseendet av befattningshavare.

Trots tyngden av dessa invändningar önskar skolkommisionen inte föreslå någon förändring i förfarandet vid tillsättning av småskollärare och folkskollärare (mellanskollärare), så länge detta förfarande anses tillfredsställande, vilket för närvarande synes vara fallet. Det kan enligt kommissionens mening inte vara rimligt att påtvinga ett skoldistrikt en lärare, som visserligen genom goda betyg i lärarexamen, normala tjänstgöringsbetyg och lång tjänstgöring är sina medsökande formellt överlägsen men dock i realiteten är eller av skolstyrelsen anses vara en medelmåttig lärare, som pedagog underlägsen en eller flera av konkurrenterna. Möjligheten att välja mellan tre ger större smidighet åt utnämningssproceduren och ger skolans lokala ledning möjlighet att bättre tillgodose det egna skolväsendets behov. Visserligen ger en sådan frihet också möjlighet till missbruk, men detta är fallet med all frihet. Den ansvarskänsla, som är motviken häremot, kan aldrig framväxa eller befästas utan denna frihet till missbruk. Dessutom är ej heller s. k. neutral instans någon absolut garanti mot mannamá och godtycke.

Gäller detta resonemang småskolans och mellanskolans (klasserna 1—3 och 4—6) lärare, gäller det uppenbarligen också realskolans (klasserna 7—9). Man har invänt, att realskolans lärare befinner sig i en högre lönegrad och att skolstyrelserna inte är kompetenta att bedöma de akademiska meriter, som erfordras för anställning som realskollärare.

Till lönegradsargumentet återkommer skolkommisionen nedan. Vad de akademiska meriterna beträffar, torde betygen i filosofie ämbetsexamen inte vara svårare att bedöma än de betydligt mer komplicerade betygen i den nuvarande folkskolläraryxamen. I båda fallen måste för övrigt bedömningen anförtros åt expertisen, i det att skolstyrelsens överläggning alltid måste föregås av utredning och förslag från t. ex. vederbörande rektors sida. Enligt kommissionens mening bör om möjligt alla enhetsskolans lärare tillsättas på samma sätt. Om förslag till lärartjänst, vilket stadium inom enhetsskolan det än gäller, alltid skall fastställas av skolans mellaninstans, torde garanti vara skapad för förslagens objektivitet.

Först då det gäller gymnasiet och därmed parallella skolformer torde ett annat utnämningssprocedur behöva tillgripas. Gymnasiet betjänar ett större område än det skoldistrikt, vartill det hör, och lärartillsättningen är därför en angelägenhet inte bara för detta skoldistrikt. Därtill kommer, att svårvägbara vetenskapliga meriter måste tagas med i räkningen vid tillsättning av gymnasielärare. Enligt kommissionens mening bör gymnasielärare utnämnas av central skolinstant. Sedan utredning verkställt av vederbörande gymnasierektor, avger skolstyrelsen förord, varvid tillfälle gives att framlägga de lokala synpunkterna, varefter skolöverstyrelsen utnämner. Överklagning av utnämning kan sedan ske hos Kungl. Maj:t.

Vad här har sagts om tillsättning av ordinarie lärare bör också gälla om förordnande av rektor: inom enhetsskolans område förordnas rektor av skolstyrelsen, vid skolenhet, vari gymnasium ingår, förordnas rektor av skolöverstyrelsen.

De av skolkommisionen intagna ståndpunkterna och motiveringarna härför sammanfattar utredningen i korthet så:

1) Kommunal tillsättning av alla enhetsskolans lärare på om möjligt samma sätt.

2) Tillsättning genom val på det sätt som nu sker vid tillsättning av ordinarie lärare i folkskolan.

3) Utan rätt att tillsätta lärare blir kommunens bestämmanderätt över skolväsendet illusorisk.

4) Valförfarandet ger kommunen större möjlighet att försäkra sig om den för vederbörande skola lämpade personen, än om den är bunden av en sökandes rent formella överlägsenhet.

Vid remissbehandlingen av skolkommisionens principbetänkande blev

frågan om lärartillsättningen livligt uppmärksammas, främst av skolmyndigheter och lärarsammanslutningar. Från de senares sida blev kommissionens ståndpunkter föremål för en delvis häftig kritik.

En av huvudfrågeställningarna blev och är alltjämt: Kommunal eller statlig tillsättning? Följande av utredningen gjorda sammanställning belyser rent siffermässigt vilken ståndpunkt skolmyndigheter och lärarsammanslutningar vid remissbehandlingen av skolkommissionens betänkande intog i denna fråga.

Antalet *folkskolestyrelser och skolråd*, som yttrade sig över skolkommissionens betänkande, var 160. Endast 28 av dessa berörde frågan om lärartillsättningen, varav 23 uttalade sig för tillsättning av skolstyrelsen.

Av de 52 *statliga folkskolinspektörerna* berörde 14 lärartillsättningen. 12 uttalade sig för lokal tillsättning, vilket också *städernas folkskolinspektörsförbund* gjorde.

Fyra folkskollärarsammanslutningar yttrade sig. Folkskolläraryrket förbundet och folkskolläraryrket förbundet tog inte direkt ställning till om lärartillsättningen skulle ske genom lokalstyrelsen eller ej, men båda framhöll, att det system, som nu tillämpas inom folkskolan, icke vore tillfredsställande.

Överlärarna och småskollärarinnorna tog ej ställning till frågan.

Av de 29 folk- och småskoleseminarierna berörde nio lärartillsättningen och uttalade sig alla för central tillsättning.

Kollegierna vid 303 högre skolor yttrade sig över betänkandet. 266 behandlade lärartillsättningen på enhetsskolans högstadium. Endast tre förordade tillsättning av den lokala skolstyrelsen.

De högre skolornas lärarsammanslutningar motsatte sig alla med undantag för praktiska mellanskolornas och högre folkskolornas lärareförening med största bestämdhet såväl kommunal tillsättning som kommunal anställning.

Skolöverstyrelsen tog icke ställning till utnämningförfarandet men uttalade, att överstyrelsen icke kunde tillstyrka skolväsendets kommunalisering, om ej därmed förbands ett tillsättningsförfarande, som garanterade objektiva grunder för lärartillsättningen.

Statskontoret, flertalet *länsstyrelser* och *domkapitel* samt *universitetsmyndigheterna* underströk vikten av att garantier skapades för att tillsättningen skulle ske enligt grundlagens bestämmelser om förtjänst och skicklighet.

Argumenten för kommunal tillsättning har anförts i skolkommissionens nyss återgivna uttalande. De av remissinstanserna framförda argumenten mot framförallt att högstadiets lärare skulle vara kommunalt anställda och tillsättas av en kommunal styrelse har utredningen sammanfattat i följande punkter:

1. Lärarna får en ofri ställning gentemot de bestämmande i kommunen.
2. De lokala styrelserna saknar på grund av sin sammansättning kompetens att sakligt och objektivt bedöma och mot varandra väga olika meriter.
3. Ovidkommande hänsyn kan bli avgörande för valets utgång.
4. En lokal styrelse har begränsad personkännedom och kan därför fästa

för stort avseende vid en på platsen tjänstgörande, av styrelsen känd sökande.

5. Möjligheterna till transport skulle minskas i mycket hög grad till nackdel för mindre eftersökta orter, som redan nu har svårigheter med lärarerekryteringen.

6. De under punkterna 1—5 nämnda olägenheterna skulle medföra en sådan försämring för högstadiets lärare, att lärarbanan sålunda skulle bli mindre lockande och rekryteringen till banan ytterligare försvåras.

Utredningen framhåller till en början, att hållbarheten av dessa argument mot kommunal tillsättning först och främst är beroende av om de bygger på en riktig kännedom om vad den kommunala anställningen och tillsättningen *nu* innebär, och går därefter in på en granskning av argumenten vid punkterna 1 och 2. Utredningen tager vidare upp till behandling dels det kommunala inflytandet vid vissa andra tjänstetillsättningar än tillsättning av lärare, dels ock vilka skäl som kan finnas för kommunalt inflytande just vid lärartillsättningen och i vilka former detta inflytande kan utövas. Innan utredningen går in på sitt egentliga förslag rörande tillsättningen diskuteras även vilka olika krav, som bör ställas på tillsättningsförfarandet och i vilken mån de nuvarande förfarandena i lokal regi uppfyller dessa.

När det gäller lärarnas ställning erinrar utredningen om att skolkommissionen i sitt principbetänkande också föreslog, att enhetsskolan skulle bli en kommunal skola, vilket sedermera blev riksdagens beslut, och att detta förslag i remissvaren över kommissionens betänkande i vissa fall sammankopplades med spørsmålet om lärartillsättningen. Läroverkslärarnas organisationer satte således gärna dessa frågor i samband med varandra och värdde sig först och främst mot att förlora ställningen som statstjänstemän, vilket ansågs skola ge läraren en ofri ställning i förhållande till de bestämmande i kommunen. Dessa organisationer framhöll, att lärarna endast som statstjänstemän får den fria ställning, som de måste ha för att kunna sköta sina grannliga uppgifter. Nödvändigheten härav motiverades med att högstadiets lärare har till uppgift att avvisa för teoretiska studier obekväma elever. Den teoretiska studiebanan komme förmodligen även i framtiden att värderas högt. För att kunna fylla sin uppgift såsom samhällsintresset kräver det och för att hans personliga situation ej skall bli outhärdlig måste, hävdades det, lärarens ställning vara sådan, att han står fullt fri och självständig bl. a. gentemot personer, som till äventyrs å ena sidan har en inflytelserik ställning i kommunen och å andra sidan är föräldrar till för teoretiska studier obekväma barn.

Utredningen anser det för sin del vara naturligt, att de statligt anställda lärarna slår vakt om sin självständighet men menar å andra sidan, att dis-

kussionen bör föras utifrån förhållandena sådana de gestaltar sig i dag. Den föreställning, som vissa remissyttranden över skolkommissionens betänkande var ägnade att inge om den kommunala tillsättningen, anser utredningen således icke överensstämma med det verkliga nuvarande läget och utredningen finner det ännu mindre riktigt, att det skulle ligga i den kommunala tillsättningens natur att den, oavsett hur den utformas, medför sådana förhållanden som i avsedda remissvar förutsatts. Utredningen avsluter sig helt till det bland annat av skolkommissionen hävdade kravet på en självständig ställning för skolledare och lärare och på att undervisningens frihet måste säkerställas, men den kan icke inse att statlig anställning är en förutsättning för denna självständighet och frihet.

Den enligt utredningens mening formella skillnad, som numera föreligger mellan den kommunalt och statligt anställda läraren, anser utredningen icke ensam kunna motivera ett bibehållande av högstadiets lärare vid statlig *anställning*. Då enligt utredningens uppfattning inga sakliga skäl kan föreläggas för just denna lärargrupps statliga anställning vid den kommunala enhetsskolan, anser utredningen det vara alldeles klart, att enhetsskolans samtliga lärare skall ha kommunen som huvudman, oavsett hur frågan om tillsättningsförfarandet löses.

Vad själva *anställandet* beträffar framhåller utredningen, att det, om man sätter likhetstecken mellan kommunal tillsättning och val på det sätt detta sker vid folkskollärartillsättningen, finns fog för anmärkningen att den sökande kan komma i beroende av den korporation som väljer och att däri kan ligga ett moment av otrygghet. I den mån garantier skapas för ett objektivt förfarande även vid lokal tillsättning menar utredningen dock, att bärkraften i denna invändning mot kommunal tillsättning minskar.

I fråga om den påtalade *bristande kompetensen* hos lokala styrelser att sakligt och objektivt bedöma sökande till tjänster på enhetsskolans högstadium förutsätter utredningen, att kritiken innebär, att det saknas tillräcklig *fackkunskap* hos de lokala styrelserna för dessa uppgifter. Utredningen framhåller gentemot detta, att det såväl vid folkskollärartillsättningen som vid tillsättningen av lärare vid de högre kommunala skolorna sörjts för medverkan av pedagogisk fackkunskap i tillsättningsärendena. I de förra fallen genom att såväl statens folkskolinspektör som överläraren och i de senare genom att rektor deltar i handläggningen av dessa ärenden. Då enligt utredningens uppfattning ingenting synes hindra, att styrelsernas organisation också i fortsättningen avpassas efter sina uppgifter, bör enligt dess mening skolstyrelsens kompetens för den här diskuterade uppgiften bedömas först när hänsyn kan tagas såväl till styrelsens organisation som till utformningen av tillsättningsförfarandet, eftersom det icke med fog synes kunna hävdas att en tillsättningsmyndighet måste brista i objektivitet enbart på den grund att den är lokal.

Det förhållandet att lärarna i enhetsskolan bör få kommunen och icke staten som huvudman leder emellertid enligt utredningens mening icke till någon bestämd slutsats beträffande tillsättningsförfarandet. Utredningen har undersökt på vilka grunder det kan hävdas att en kommun bör öva inflytande vid lärartillsättningen och redogör för hur kommunalt inflytande utövas vid vissa andra tjänster, som i detta hänseende kan jämföras med lärartjänsterna.

Utredningen framhåller, att de kommunala nämnderna på grund av självförvaltningens tillväxt i många avseenden fått karaktär av lokala verkställighetsorgan åt statsförvaltningen. Den kommunala verksamheten på skolväsendets område exempelvis är strängt reglerad och har enligt utredningens mening icke karaktär av renodlad självstyrelse utom beträffande vissa sidor av verksamheten. Fler och fler uppgifter av detta slag, vilka faller utanför den kommunala självstyrelsen i egentlig mening, har lagts på kommunerna, och deras fullgörande är ett allmänt samhällsintresse och ej i första hand ett till den enskilda kommunen begränsat intresse. Utredningen anser, att vilka uppgifter av denna art, som bör ligga på kommunerna, är en praktisk-politisk fråga liksom problemet, vilket självständigt inflytande kommunen bör tillerkännas vid uppgifternas handhavande.

I de fall tillsättningen av hos kommunen anställda tjänstemän, som skall fullgöra självförvaltningsuppgifter för vilka kommunen ansvarar, blivit föremål för offentligrättslig reglering, synes det utredningen som om kommunala organ i regel tillerkänts rätt att i någon form *medverka* vid tillsättningen. Utredningen finner, att av utredningen lämnade exempel på tillsättning av tjänster av denna typ visar, att någon enhetlig form för samverkan mellan stat och kommun vid tjänstetillsättningar ej utbildats. Det torde i stället förhålla sig så, att i den mån staten pålagt kommunerna uppgifter av principiellt statlig natur, så har från fall till fall bestämts, i vilken form tillsättningarna av de tjänstemän, som erfordras för att fullgöra uppgifterna, skall ske.

Om man för skolväsendets del skall dra någon slutsats av dessa förhållanden, anser utredningen att det närmast skulle bli den, att en skolas egenskap att vara kommunal icke med nödvändighet behöver innebära, att lärarna skall tillsättas av ett kommunalt organ eller att kommunen ens skall ha ett avgörande inflytande på personvalet, utan endast att kommunen därvid bör beredas rätt till medverkan i någon form.

Efter att ha pekat på vissa författningstekniska omständigheter som bidragit till ett bibehållande av den nuvarande ordningen vid folkskollärartillsättningen anför utredningen vidare.

Så länge kostnaderna för avlöning av folk- och småskollärare åvilade skoldistriktet var det — liksom av andra skäl — naturligt, att dessa själva tillsatte lärarpersonalen och att de därvid ägde en viss frihet att låta även andra förhållanden än sådana, som eljest skall fälla utslaget vid befordringar i det allmännas tjänst, bestämma valet. Efterhand som staten tvingats att övertaga en allt större del av kostnaderna för folkskoleväsendet för att hålla det på en tillfredsställande nivå samt påtagit sig ansvaret

för folkundervisningen, har den emellertid också genom olika åtgärder såsom precisering av befodringsgrunderna, folkskolinspektörens medverkan vid lärartillsättningarna och slutligen genom införandet av ett normerande meritvärderingssystem alltmera beskurit kommunernas faktiska frihet vid lärarval till förmån för ett tillsättningsförfarande, som ansetts vara mera tillfredsställande genom sin bättre överensstämmelse med gällande principer för tillsättning av befattningshavare i allmän tjänst.¹ Att kommunerna vid tillsättning av folkskollärare ännu har en viss rent diskretionär prövningsrätt är således historiskt betingat och åtminstone delvis beroende på konstruktionen av det författningskomplex, som reglerar folkskoleväsendet. Att det kommunala inflytandet vid lärartillsättningar med nödvändighet skall utövas just genom en större eller mindre *valfrihet* kan icke härledas ur någon allmän regel om kommunal självstyrelse, vilken i andra sammanhang, som kan jämföras med detta, t. ex. lärartillsättningen vid högre kommunala skolor, icke upprätthålles. Principiellt synes det inte finnas någon anledning att göra skillnad mellan kommunens inflytande på lärartillsättningen i dessa båda skolformer. Vad man bör utgå ifrån, när det nu gäller tillsättningen av lärare i en ny kommunal skolform, är därför icke någon kommunalrättslig doktrin utan det faktiska förhållandet, att statsmakterna vid beslut om att en allmän angelägenhet skall ordnas genom samverkan mellan stat och kommun i regel på ett eller annat sätt bereder kommunen möjlighet att utöva inflytande på tillsättningen av de tjänstemän, som skall fullgöra med verksamheten i fråga förenade uppgifter, samt att frågan om i vilken form detta inflytande skall utövas synes betraktas som en ren lämplighetsfråga, där hänsyn tages till olika omständigheter såsom verksamhetens art, statens bidrag till verksamhetens upprätthållande, traditionen o. s. v. Å andra sidan är det uppenbart, att man inte utan mycket vägande skäl bör beröva kommunerna en rätt, som de sedan gammalt har och som de i stort sett hittills handhaft på ett tillfredsställande sätt, såsom fallet är i fråga om folkskollärartillsättningen.

Härefter går utredningen in på frågan om vad man bör ställa för *k r a v* på *t i l l s ä t t n i n g s f ö r f a r a n d e t*.

Det finns enligt utredningens mening tre grundläggande alternativ att utgå ifrån vid överväganden av regler för urvalet till lärartjänsterna:

1. Urvalet kan ske på grundval av ett fåtal fasta befodringsgrunder av formell och lätt fixerbar natur.

2. Urvalet kan göras med hänsyn tagen i första hand till vissa bestämda befodringsgrunder men med beaktande *dessutom* av sökandes objektivt påvisbara lämplighet för den tjänst, som är i fråga.

3. Urvalet kan ske på grundval av en av tillsättningsmyndigheten utan närmare angivande av motiv och sakliga bedömanden helt fritt — inom vidare eller snävare gränser — och slutgiltigt bedömd lämplighet.

¹ Den statliga kontroll över förslag till val av folkskollärare, som beslöts 1935, motiverades av riksdagen såhunda: »Enligt riksdagens mening läser det vara erforderligt att staten, i och med att den ikläder sig ökade ekonomiska förpliktelser för folkskoleväsendet, jämväl tillses, att lärartjänsterna inom folkskoleväsendet tillsätts med tanke på *skolans bästa*.» (Kurs. här; Rskr 1935: 359, s. 26.)

Tillsättning enligt 1 och 2 kallar utredningen objektiv, enligt 3 icke-objektiv.

Enligt utredningens definition är tillsättningen objektiv, när urvalet måste vara oväldigt och ske på grundval av sakliga, öppet redovisade skäl, vilka kan prövas av högre myndighet.

Det första och grundläggande krav, utredningen anser böra ställas på lärartillsättningen är, att urvalet till tjänsterna skall ske på så långt möjligt objektiva grunder.

Sedan utredningen intagit denna ståndpunkt avvisar den som en konsekvens härav det fria valet — även inom de snäva gränser som satts vid den nuvarande folkskollärartillsättningen — såsom en icke-objektiv metod vid tillsättning av lärare.

Kravet på objektivitet uppfylles enligt utredningens mening rent formellt enklast vid en tillämpning av alternativ 1. Ehuru utredningen inte vill bestrida, att det som regel inte föreligger någon skillnad mellan en lärares formella och reella kompetens eller att vid konkurrens om tjänst i viss kommun en person, som förvärvat meriter i en annan kommun, plägar vara lika lämpad för tjänsten som den, som skaffat sin erfarenhet i den tillsättande kommunen, kan utredningen dock icke ansluta sig till ett tillsättningsförfarande, som bygger på, att lärarurvalet skall ske efter enbart formella grunder. Även om detta system vore enklast, hävdar utredningen, att det för den enskilda skolans bästa måste finnas möjligheter för tillsättningsmyndigheten att väga praktisk lämplighet för tjänsten mot formella meriter. Utredningen, som är medveten om att det kan vara ett svårt praktiskt problem att förena dylika möjligheter med det primära och oeftergivliga kravet på objektivitet, understryker, att vissa bestämda faktorer — betyg och tjänstear — under alla omständigheter måste tillmätas *huvudvikten* vid tillsättningen. Mot de nu gällande befordringsgrunderna vid tillsättning av realskolans ämneslärare, folkskolans klasslärare samt övningslärarna synes enligt utredningens mening ingen anmärkning i och för sig kunna riktas, och de normer för avvägningen av deras relativa betydelse, som nu tillämpas, är, så vitt utredningen kan bedöma, tillfredsställande. Dessa befordringsgrunder bör därför bestå och tillämpas i stort sett oförändrade även i fortsättningen samt utgöra *grundvalen* för den inbördes ordningen mellan sökande.

Sedan utredningen gjort detta principiella ställningstagande beträffande grunderna för urvalet av sökande, diskuterar utredningen vissa tekniska krav, som tillsättningsförfarandet bör uppfylla. Sedan utredningen därvid bland annat konstaterat, att central tillsättning, om den skall komma i fråga för högstadiets lärare, förutsätter att man accepterar olika tillsättning för olika lärarkategorier, vilket utredningen icke anser önskvärt, sammanfattar den de huvudkrav, det ideala tillsättningsförfarandet skulle uppfylla, i följande punkter.

1. att vara objektivt;
2. att garantera ett skäligt lokalt inflytande;
3. att vara lätt att bemästra ur administrativ synpunkt;
4. att erbjuda möjlighet för en central myndighet att erhålla överblick över behovet av vissa tjänster;
5. att vara så konstruerat, att det icke binder en tjänsteinnehavare vid en gång erhållen tjänst;
6. att erbjuda en sökande möjligheter att samtidigt söka flera ledigförklarade tjänster och därvid, om han är den mest meriterade till mer än en tjänst, välja den han helst vill ha.

B. Skolstyrelseutredningens förslag

1. Inledning

Utredningen anser, att det inte råder någon tvekan om att särskilda utskottet med sitt uttalande 1950 — att det sätt, varpå frågan om lärartillsättningen löstes, vore av väsentlig betydelse för att enhetsskolan skulle komma att omfattas med förtroende — åsyftade förtroende från såväl allmänhetens som lärarnas sida. Utredningen anför vidare härom.

Sedan skolkommissionen framlade sitt principbetänkande med bland annat förslag om lärartillsättningen i enhetsskolan har detta spörsmål tenderat att bli en intressefråga, och det har allt klarare framgått, att en tillfredsställande lösning av den är av största betydelse för skolväsendets framtid. Utredningen har under sina överväganden fäst största avseende vid denna omständighet och betraktat det som sin angelägnaste uppgift att försöka lyfta upp frågan på ett sakligt plan och förhindra, att en lösning i ena eller andra riktningen blir en allmän politisk eller kärpolitisk prestigefråga. En sådan lösning synes också möjlig att åstadkomma, om blott från alla håll möter en uppriktig strävan att inte låta yttre former bestämma ståndpunktstagandet utan i stället det reella innehållet i det förslag, som förordas.

Om man försöker se på problemet fördomsfritt och framför allt undviker att lägga enbart traditionella synpunkter på det, kan det knappast undvikas, att spörsmålet i grunden framstår som väsentligt mera praktiskt än principiellt. Vad det egentligen gäller är ju att finna de lämpligaste grunderna för urvalet till ett mycket stort antal allmänna tjänster och de former, vilka bäst garanterar, att urvalet sker på det sätt, man vill att det skall ske.

Beträffande dessa tjänster, såväl de statliga som kommunala, och deras innehavare råder ju — man måste se frågan mot denna bakgrund — i följande verkligt väsentliga avseenden fullständig enighet: staten skall ombesörja lärarnas utbildning, statsmakterna skall fastställa behörighetskrav och föreskriva hur tjänsterna skall tillsättas, staten skall bestrida alla eller huvuddelen av lönekostnaderna, statsmakterna skall reglera lärarnas rättsliga ställning.

I fråga om ställning i rättsligt hänseende råder ingen praktisk skillnad mellan den statliga och kommunala sektorns stora lärarkårer och beträffande de grundläggande reglerna för tillsättningen har en stor ehuru ej fullständig överensstämmelse åvägabragts. Båda kategorierna betraktas som offentliga tjänstemän.

Om man ser tillsättningsfrågan som en del av detta sammanhang får den rimliga proportioner och det kan ur den speciella synvinkel, som denna fråga ger icke gärna — om man anknyter till den utveckling som hittills ägt rum — innebära någon omvälvande förändring, att enhetsskolan blir en kommunal skola. *Det svenska skolväsendet bygger sedan gammalt och kommer framgent att bygga på en samverkan mellan stat och kommun. Utredningen är enig om att den form för den framtida lärartillsättningen, som skall skapas, också skall inrymma en sådan samverkan.*

Utgångspunkten för utredningens överväganden har varit, att kommunen skall vara huvudman i förhållande till lärarna med skyldighet att i juridiskt avseende ansvara som deras arbetsgivare. Om starka skäl kunnat anföras för central eller regional tillsättning genom statlig myndighet, hade nämnda förhållande icke i och för sig behövt utgöra hinder för en sådan tillsättning. Central tillsättning kan emellertid för det första icke tänkas för samtliga lärarkategorier, emedan rent tekniska hinder ligger i vägen, och utredningen har icke funnit, att några tungt vägande anledningar ur de hittills diskuterade synpunkterna kunnat anföras till stöd för sådan tillsättning. Utredningen har noga prövat, om endast centralt tillgänglig kompetens skulle vara i stånd att tillfredsställande bedöma de spörsmål, som kan uppkomma vid tillsättning av lärare på det nuvarande realskolestadiet, men funnit, att så i det överväldigande flertalet tillsättningsärenden icke kan vara eller bli fallet. De erfarenheter, som gjorts av den nuvarande kommunala tillsättningen av lärare på detta stadium, talar i samma riktning.

En tillsättning av den av utredningen föreslagna nya mellaninstansen skulle ur teknisk synpunkt vara möjlig beträffande alla lärarkategorier och erbjuda vissa fördelar, som tidigare framhållits. Genom att tillsättningarna lyftes upp på ett regionalt plan skulle däri också ligga vissa garantier för ett urval enligt de principer, utredningen i det föregående givit sin anslutning. Utredningen har likväl icke slutgiltigt stannat för regional tillsättning. Anledningarna härtill är följande.

Av organisatoriska skäl är det nödvändigt, att enhetsskolan blir en kommunal skola. Detta är emellertid icke den väsentliga anledningen till att beslut därom fattats. Den beslutande skolreformen förutsätter inte bara kommunal förvaltning av enhetsskolan utan framför allt kommunala initiativ och ökat kommunalt intresse för skolan, vilket i sin tur fordrar ökat lokalt inflytande över skolväsendet. Skolreformen syftar till en *bättre* skola. Utredningen tror, att vidgade befogenheter och ökat ansvar för skolans lokala målsmän bidrager till detta syftes uppnående.

Utredningen framhåller också att den, enär skolväsendet i enlighet med skolreformens anda och utredningens övertygelse i så stor utsträckning som möjligt bör bli en kommunal angelägenhet — inte bara i betydelsen kommunal uppgift — föreslagit vidgade befogenheter för de lokala skolstyrelserna i olika avseenden.

Från dessa utgångspunkter har utredningen funnit det konsekvent och naturligt att principiellt lägga ansvaret för lärartillsättningarna i första hand på de lokala skolstyrelserna och icke inskränka deras uppgifter till att allenast avge förord eller yttrande. Utredningens i det följande redovisade förslag är ett försök att på kommunal grund skapa ett tillsättningsförfarande, som medger ett urval av sökande på basis av en allsidig, saklig bedömning, vilken skall ske öppet och i samverkan med överordnad myndighet. Genom att bedömningen skall ske på detta sätt samt vara möjlig att besvärsvägen angripa och föra upp i högsta instans, skapas enligt utredningens mening goda garantier för att prövningen blir objektiv.

Det har för utredningen tett sig angeläget att, så långt det är praktiskt genomförbart, skapa ett enhetligt tillsättningsförfarande *dels* för samtliga de lärarkategorier, som kan förutses komma att finnas i enhetsskolan (försöksskolorna), d. v. s. klasslärare, lärare i läroämnena, övningslärare och lärare i yrkesämnena, *dels ock* övergångsvis för motsvarande kategorier i de nuvarande folkskolorna, de högre kommunala skolorna, de kommunala anstalterna för yrkesundervisning och de statliga realskolorna. Under den tid enhetsskolan håller på att växa fram och söka sin form anser utredningen det nämligen vara angeläget att den får det stöd, som ligger i, att den, ehuru dess målsättning är annorlunda, i organisatoriskt avseende från början likställes med parallellt existerande skolformer. För att ge allmänheten en riktig föreställning om och inställning till enhetsskolan skulle det enligt utredningens mening därför vara lämpligast, om det tillsättningsförfarande, varom förslag här framlägges, från början finge giltighet för samtliga de skolformer, som löper parallellt med den framväxande enhetsskolan och som i princip lyder under en gemensam lokal styrelse.

Den enligt utredningens uppfattning grundläggande principen, att vid tillsättningen hänsyn skall kunna tagas icke endast till formella meriter utan även till ådagalagd lämplighet i övrigt, kan enligt utredningens bedömning tillämpas beträffande alla de nämnda lärarkategorierna, för vilka också *tillsättningsproceduren* — med undantag för tjänster i 29 lönegraden — föreslås bli densamma. Även i fråga om *befordringsgrunderna* föreslår utredningen, att enhetlighet åvägbringas. De stadgeenliga befordringsgrunderna för ämnes- och övningslärarna vid de statliga och högre kommunala skolorna samt vid försöksskolornas högstadium ävensom för lärarna i folkskolan är, som utredningen framhållit, redan överensstämmande i sak.

2. Tillsättning av ordinarie lärare

Urvalsprinciperna. Utredningen föreslår, att normerande anvisningar för meritvärderingen, enligt samma grunder som kommit till användning vid folkskollärartillsättningen, utarbetas för tillsättning av lärare

i läroämnena av olika slag, övningslärare och, så snart möjligheter därtill finns, yrkeslärare. Vid tillsättningen skall den inbördes ordningen mellan de sökande till lärartjänster vid skolor tillhörande det obligatoriska skolväsendet, de högre kommunala skolorna, de kommunala yrkesskolorna samt de allmänna läroverken, utom lektorstjänsterna, fastställas på grundval av i första hand siffermässigt bedömbara faktorer (undervisningsskicklighet, lärarexamina och tjänsteår) enligt nämnda normer men med hänsynstagande *jämväl* till meriter, vilka utan att kunna poängvärderas likväl antingen ansluter sig till sökandes *lärarutbildning* eller *allmänt sett* är av betydelse för hans lärarverksamhet. Till den förra gruppen skall hänföras andra examina än som är direkt avsedda för den sökta tjänsten, avlagda prov, pedagogiskt och allmänt vetenskapligt skriftställarskap samt kvalificerad vidareutbildning såsom fortsatta studier och kurser eller studieresor av större omfattning. Till den andra gruppen skall hänföras exempelvis lärares arbete som ungdomsledare, insatser inom det frivilliga folkbildningsarbetet, medborgerliga förtroendeuppdrag och uppdrag inom föreningslivet.

Utredningens uppfattning är, att alla de meriter och egenskaper, som kan komma under *saklig* bedömning skall beaktas vid fastställandet av vilken sökande som främst bör komma i fråga till ledig tjänst. Därvid skall hänsyn även kunna tagas till den ifrågavarande tjänstens eventuella, vid ledigkungalörandet meddelade behov av innehavare med speciell utbildning eller särskilda insikter, t. ex. utbildning för undervisning i hjälpklass eller behörighet att undervisa i engelska. Enligt utredningens sätt att se är det således från skolans synpunkt självklart, att en skolstyrelse skall äga rätt att vid bedömningen av sökandes meriter värdera den sökande högst, som med goda förutsättningar i övrigt att fylla tjänsten bäst kan fylla det *speciella* behov, som en skola kan ha. Med hänsyn till de föreliggande behoven av klasslärare med behörighet att undervisa i engelska eller handha hjälpklassundervisningen och den bristsituation, som nu är förhanden, anser utredningen, att en kommun, som har behov av sådana lärare, skall äga fästa stor vikt vid om sökande har dessa kvalifikationer eller icke. Utredningen föreslår, att mellaninstansen skall äga pröva och medge en kommun rätt att i ledigkungalörande av tjänst meddela, att behov av lärare med t. ex. kompetens att undervisa i engelska eller i hjälpklass eller med särskilda förutsättningar att handha gymnastik- och idrottsundervisningen föreligger. Har så skett, bör sådan kompetens kunna bli av väsentlig betydelse vid meritvärderingen.

Utredningen föreslår i det sammanhanget också, att lärartjänst inom det obligatoriska skolväsendet skall stå öppen för kvinnliga och manliga sökande, såvida inte mellaninstansen på särskilda skäl medgivit undantag från denna regel.

Sammanfattningsvis framhåller utredningen, att det såväl i lärarens som skolans intresse bör finnas en möjlighet för en skolstyrelse att få fästa skäligen vikt vid att sökande genom vidareutbildning, genom särskilda insatser för skolväsendet eller folkbildningen eller i kultur- och samhällslivet i övrigt visat aktivitet och intresse för skolfrågor och närstående problemställningar. Man skall således inte binda tillsättningsmyndigheterna så hårt vid ett automatiskt verkande poängsystem, att möjligheterna att lägga en helhetsyn på läraren elimineras.

Några preciserade anvisningar för hur bedömningen från denna sistnämnda synpunkt skall ske, anser utredningen det vara en motsägelser sig självt att försöka utforma. Garantierna för att den skall bli riktig ligger enligt utredningens mening i den samverkan mellan lokal och regional myndighet, som skall ske enligt förslaget om tillsättningsprocedur, vilket i sin tur bör ses mot bakgrunden av den föreslagna mellaninstansens sammansättning.

Tillsättningsproceduren. För att en objektiv och allsidig prövning enligt de grunder för urvalet, som utredningen anser böra gälla, skall säkras, anser utredningen att tillsättningsproceduren bör bygga på följande tre grundförutsättningar:

1. Bedömningen av de sökande skall först göras av skolstyrelsen, vars synpunkter, grundade på gällande meritvärderingsnormer, skall ligga till grund för andra instansers bedömning av de sökande.
2. Innan skolstyrelsens tillsättningsbeslut blir slutligt gällande, skall överordnat organ ha givit sin uppfattning om de sökande tillkänna för styrelsen.
3. Sökande skall ha möjlighet att i ärendet resa invändningar på materiella grunder, innan styrelsen fattar sitt slutliga beslut.

Den av utredningen föreslagna tillsättningsproceduren för ordinarie lärare i lägre än 29 lönegraden, är i sina huvuddrag följande.

Skolstyrelsen skall ombesörja att lediga eller ledigblivande tjänster kungöres till ansökan lediga. Om mindre än tre behöriga sökande anmäler sig, skall styrelsen själv äga avgöra, om förnyat ledigkungörande skall äga rum. Ansökningstiden skall vara tre veckor. Den förberedande behandlingen av tillsättningsärenden och föredragningen av dessa i skolstyrelsen skall obligatoriskt åligga antingen skolchefen efter samråd med vederbörande rektor eller den skolledare styrelsen bestämmer. Det skall åligga denne att göra en skriftlig uppställning över de sökande, upptagande dem i den ordning han anser, att de enligt givna bestämmelser bör komma i fråga till tjänsten. Om skolchef ej finns i kommunen, vilket endast kan inträffa i ett fåtal av de allra minsta kommunerna, skall här avsedd förberedande handläggning och föredragning ske på sätt styrelsen bestämmer. Föredraganden skall vid sammanträde med skolstyrelsen eller vederbörande avdelning av styrelsen ange, i vilken ordning han anser, att de sökande enligt gällande

befordringsgrunder bör ifrågakomma till tjänsten. Skall flera tjänster tillsättas samtidigt, skall var och en behandlas för sig.

Härefter eller vid ett följande sammanträde, som hålles senast inom tre veckor, skall styrelsen till innehavare av tjänsten preliminärt utse den sökande, som enligt styrelsens bedömning är mest meriterad för densamma. Reellt sett skall styrelsen nu träffa sitt val bland de sökande. Med hänsyn till att den preliminärt utsedde innehavaren under den tid, som måste förflyta, innan tillsättningen kan bli definitiv, kan få anledning att icke vilja tillträda tjänsten, skall styrelsen också ange, i vilken ordning den anser övriga sökande böra komma i fråga. Härvid behöver dock icke upptagas fler, än att styrelsen anser sig garderad mot eventuella bortfall av sökande under förfarandets gång. Riskerna härför får styrelsen själv bedöma med hänsyn till omständigheterna. Mindre än tre bör dock icke av styrelsen nämnas. Varje sökande skall skriftligen underrättas om styrelsens preliminära beslut.

Det preliminära tillsättningsbeslutet bör också bli slutgiltigt och därför grundas på en omsorgsfull prövning. Styrelsen skall motivera, på vilka grunder den stöder sitt ställningstagande. Motiveringen, som skall protokollföras, bör göras utförligare, därest den preliminärt utsedde sökandens poängmässigt beräknade meriter understiger medsökandes. Skäl skall också anges för ordningen mellan andra sökande. Justerat protokoll över styrelsens beslut jämte tillhörande handlingar skall därefter insändas till mellaninstansen, som skall pröva tillsättningsärendet. Har den regionala myndigheten ingen erinran mot styrelsens beslut, skall den fastställa detta. I annat fall skall den besluta, i vilken ordning de sökande skall ifrågakomma till tjänsten. Motiven för ändringar av skolstyrelsens beslut skall klart anges och meddelas denna. Styrelsen skall skriftligen underrätta kvarstående sökande om mellaninstansens beslut.

Om skolstyrelsens beslut fastställs, och fastställelsebeslutet vinner laga kraft, vilket sker, om sökande icke inom fastställd tid anför besvär däröver, skall styrelsen till innehavare av tjänsten förordna den av kvarvarande sökande, som enligt den fastställda ordningen är mest meriterad. Styrelsen kan alltså helt naturligt icke frångå sitt eget preliminärt fattade beslut, vilket får förutsättas i regel vara så välgrundat, att det kan fastställas av mellaninstansen. Skulle denna fastställa en annan ordning mellan de sökande, har styrelsen att antingen acceptera detta beslut och förordna den främste av kvarvarande sökande till tjänsten eller att besvara sig över mellaninstansens beslut. Kungl. Maj:t skall härvid vara besvärsmyndighet i enlighet med den av utredningen föreslagna huvudregeln vid besvär över beslut, som fattats av mellaninstansen.

Enskild sökande skall äga att på materiella grunder överklaga mellaninstansens beslut, vare sig det innebär fastställelse eller ej av skolstyrelsens preliminära beslut. Styrelsens beslut skall däremot icke kunna överklagas

annat än på formella grunder, vilket också skall gälla om styrelsens slutliga förordnande av tjänsteinnehavare.

Vare sig det klagas eller icke, är principen den, att skolstyrelsen — sedan ordningen mellan de sökande blivit definitivt fastställd, vilket alltså sker genom lagakraftvunnet beslut av mellaninstansen eller, vid besvär, efter beslut av Kungl. Maj:t — skall förordna den enligt nämnda ordning mest meriterade av kvarvarande sökande. Denna detalj i förslaget anser utredningen vara av mycket väsentlig praktisk betydelse, enär man härigenom skulle undgå den med den nuvarande folkskollärartillsättningen förbundna olägenheten att tvingas göra om hela tillsättningsproceduren, så snart någon av de på förslag uppförda avgår från förslaget, innan val skett.

A d j u n k t s t j ä n s t e r i 29 l ö n e g r a d e n. Utredningen *föreslår* beträffande tillsättningen av lärare i denna lönegrad, att urvalsprinciperna skall vara desamma som vid tillsättningen i övrigt, men att själva tillsättningsproceduren skall avvika från vad eljest är avsett att gälla. Således skall skolstyrelsen endast förorda sökande samt insända handlingarna till mellaninstansen, varefter denna med eget utlåtande skall överlämna ärendet till skolöverstyrelsen, som förordnar tjänsteinnehavare.

I sin *motivering* för detta förslag framhåller utredningen att dess allmänna resonemang rörande lärartillsättningen bort leda till ett för samtliga lärarkategorier i enhetsskolan och övergångsvis i mot denna svarande skolformer gemensamt tillsättningsförfarande. Innan denna slutsats drages anser utredningen emellertid att vissa rent praktiska förhållanden måste beaktas, vilka talar för den av utredningen föreslagna avvikelser.

Redan i utredningens direktiv påpekades, att hänsyn vid ställningstagandet till lärartillsättningen på enhetsskolans högstadium måste tagas till enhetsskolans anknytning till gymnasiet genom klass 9 g. Enligt utredningens uppfattning har dock problemet numera förenklats något genom att adjunkter och ämneslärare i högst 27 lönegraden organisatoriskt är helt knutna till realskolan och enhetsskolan, varför särskild hänsyn endast behövs tagas till adjunktstjänster i 29 lönegraden.

Utredningen, som för sin del inte haft anledning att upptaga frågan om tillsättning av gymnasiets lärare till provning, utgår från att denna tillsvidare kommer att ske genom central myndighet. Enligt utredningens beräkningar var läsåret 1954/55 drygt 68 procent av alla tjänster i Ca 29 placerade vid läroverk med statligt eller kommunalt gymnasium, och någon nämnvärd minskning av denna procentsats anser utredningen inte att man med hänsyn till den nödvändiga utbyggnaden av gymnasieorganisationen kan räkna med för närvarande.

Det står enligt utredningen alldeles klart, att skolenheter av samma typ som de nuvarande högre allmänna läroverken kommer att bestå även i en framtid med den skillnaden att realskolan kommer att ersättas av enhetsskolans högstadium eller del av sådant. När en skolenhet består av gymnasium jämte enhetsskolans högstadium, innebär detta icke, att två skilda

skolor inrymmes i samma byggnadskropp. Om så vore fallet, skulle talet om en skolenhet bli utan mening. Denna skola måste i stället ledas som en skola, och lärare måste anställas med hänsynstagande till hela skolenhetens behov. Detta innebär, att adjunkter i Ca 29 måste anställas för tjänstgöring på båda de stadier, som det här är fråga om. Vid beräkning av lämplig ämneskombination för ledig sådan tjänst måste man följaktligen ta hänsyn både till gymnasiet och högstadiets behov. Skulle en uppdelning av dessa tjänster komma till stånd, så att vissa av dem vore knutna helt till gymnasiet och andra helt till högstadiet, skulle ämneskombinationerna få bestämmas efter behovet hos den mindre enhet, som stadierna var för sig utgör. Detta skulle bli högst olämpligt både ur pedagogisk och administrativ synpunkt.

En kategoriklyvning av adjunktstjänsterna i Ca 29 skulle i nuvarande läge kunna bli ogynnsam för skolan. Det är nämligen att befara, att de centralt tillsatta gymnasietjänsterna skulle kunna komma att betraktas som mera åtråvärda än de kommunalt tillsatta högstadietjänsterna.

När det gäller befordringstjänster av det slag det här är fråga om, är det även av största vikt, att tillsättningen av tjänsterna samordnas, och det synes utredningen endast kunna ske på ett rationellt sätt genom skolöverstyrelsen. Skolorna har också ett starkt behov av att överstyrelsen överblickar detta område för att deras behov av kvalificerade lärarkrafter rätt skall kunna tillgodoses. Även för lärarnas del innebär det givetvis en fördel om de kan söka tjänster vid olika skolformer samtidigt hos en enda myndighet. Eljest måste man för praktiskt taget varje tjänst räkna med en kontakt mellan olika myndigheter och skolöverstyrelsen.

Utredningen ägnar i ett särskilt avsnitt uppmärksamhet åt spörsmålet om *möjligheterna för lärare att samtidigt söka flera lediga tjänster*. Enligt utredningens mening är vissa fördelar förknippade därmed. Beträffande rådande förhållanden framhålls i huvudsak följande.

För närvarande äger en läroverkslärare samtidigt söka hur många ledigförklarade tjänster som helst, *varjämte han kan uttala önskemål om vilken tjänst han i första rummet vill ha bland dem, till vilka han till äventyrs skulle vara den mest meriterade*. I görligaste mån tillgodoses sådana önskemål, och det är frågan om möjligheterna att även i fortsättningen tillgodose dessa, som är av intresse i sammanhanget.

Folk- och småskollärare är också oförhindrade att söka flera samtidigt ledigförklarade tjänster, men för dem föreligger inte någon valmöjlighet, utan de är skyldiga att mottaga den tjänst, till vilken de först blir utsedda. Olikheten i detta avseende betingas främst av att tillsättningen i det förra fallet är central, i det senare rent lokal. Det må emellertid påpekas, att valmöjligheten måste anses vara av avsevärt mycket större betydelse för en lärare i läroämnena, eftersom antalet tjänster i en viss ämneskombination inom en bestämd region alltid är betydligt mycket mindre än antalet klasslärartjänster inom samma område.

Det decentraliserade tillsättningsförfarande utredningen föreslagit omöjliggör enligt dess mening att för någon lärarkategori bibehålla en valfrihet motsvarande den som gäller vid nuvarande tillsättning av läroverkslärare.

Under förutsättning att tillsättningsärendena i mellaninstansen handläggas under fyra bestämda perioder och att sökande klart anger vilka tjänster han söker, anser utredningen att i avvaktan på ytterligare erfarenheter följande bör gälla i detta avseende.

Rätt att ange i vilken ordning han vill komma i fråga till inom *ett och samma* mellaninstansområde samtidigt sökta tjänster bör tillkomma sökande av alla kategorier tjänster. Lärarna i läroämnena bör härutöver äga rätt att söka ytterligare sammanlagt tre tjänster inom andra mellaninstansområden med angivande av i vilken ordning de önskar erhålla tjänsterna. Genom kontakt mellan berörda mellaninstanskanslier torde en samordning kunna ske så att framförda önskemål kan tillgodoses.

Utredningen understryker, att sedan praktisk erfarenhet sålunda vunnits en omprövning av denna fråga bör ske beträffande samtliga lärarkategorier.

3. Tillsättning av icke-ordinarie lärare

Utredningen *föreslår*, att samtliga icke-ordinarie lärare vid de av utredningens tillsättningsförslag berörda skolformerna skall tillsättas av skolstyrelsen utan att samverkan dessförinnan skall sökas med överordnat organ. Varje anställning av icke-ordinarie lärare, utom av timplärare, för minst en hel termin skall emellertid dels ledigkungöras dels kunna överklagas. Förutses anställningen bli av kortare varaktighet och är ej fråga om fortsatt anställning för i kommunen redan tjänstgörande lärare, skall hänvändelse ske till tjänstemannaförmedlingen. Principerna för urvalet skall vara desamma som vid tillsättning av ordinarie lärare.

I sin *motivering* för detta förslag erinrar utredningen om att de icke-ordinarie lärarna i läroämnena (med undantag för lärare i Ce 29 vid de allmänna läroverken) ävensom icke-ordinarie folkskollärare i de sex landstingsfria städerna för närvarande tillsättes utan föregående kontroll från högre myndighets sida. Vid tillsättning för minst en hel termin av icke-ordinarie folkskollärare i annan än nämnd stad skall statens folkskolinspektör avge yttrande över de sökandes meriter innan styrelsen tillsätter. Då tillsättningsförfarandet enligt utredningens mening skall vara enhetligt, och det icke längre finns reella skäl att i fråga om skolväsendets ledning och administration ställa de landstingsfria städerna i en särställning, förordrar utredningen, som anser att några olägenheter icke förmärkts av att de landstingsfria städerna själva handhaft sin folkskollärartillsättning, att enhetlighet de olika kommunerna emellan åstadkommes på så sätt, att det för de landstingsfria städerna nu tillämpade systemet blir generellt gällande vid tillsättning av icke-ordinarie lärare.

4. Tillsättning av skolledare

Utredningen föreslår beträffande tillsättningen av skolchefer, rektorer vid enheter av den obligatoriska skolan, vid högre kommunala skolor, kommunala yrkesskolor och statliga realskolor följande förfarande.

Skolledartjänst ledigkungöres av skolstyrelsen. Sedan ansökningstiden utgått och vederbörande skolledare upprättat förteckning över de sökande och deras meriter samt till skolstyrelsen avgett yttrande över den ordning i vilken han anser, att de bör ifrågakomma till tjänsten, bestämmer styrelsen den ordning i vilken den anser, att de sökande — eller minst tre av dem — med hänsyn till *insikter, erfarenhet och övriga egenskaper* bör ifrågakomma samt utser preliminärt den enligt dess uppfattning främste i denna ordning. Härefter insändes handlingarna jämte styrelsens preliminära beslut till mellaninstansen, vilken med eget yttrande vidarebefordrar ärendet till skolöverstyrelsen eller, om det gäller rektor vid yrkesskola, överstyrelsen för yrkesutbildning.

Den centrala skolmyndigheten prövar ärendet samt fastställer den ordning i vilken de sökande enligt dess mening bör ifrågakomma. Sedan vederbörande överstyrelsens beslut vunnit laga kraft eller ärendet, om det överklagats, av Kungl. Maj:t slutligt avgjorts, skall skolstyrelsen till innehavare av tjänsten förordna den i den fastställda ordningen främste av de kvarvarande sökande.

Då de högre allmänna läroverken skall lyda under skolstyrelsen och rektor vid dylik skola skall kunna förordnas som kommunal skolchef, har utredningen ansett sig böra framhålla det lämpliga i att skolstyrelsen får rätt att yttra sig vid tillsättning av rektor vid högre allmänt läroverk.

I sin *motivering* för detta förslag framhåller utredningen, att de grunder, enligt vilka kommunala folkskolinspektörer samt rektorer vid högre kommunala skolor och allmänna läroverk bör utses, formulerats likartat och till skillnad från vad som gäller om överlärare icke sammanbundits med grunderna för urvalet till lärartjänst, ehuru rektor likaväl som överlärare skall fullgöra viss undervisningsskyldighet. Enligt utredningens mening har de tillsättande myndigheterna således i dessa fall erhållit möjlighet att lägga särskild vikt vid skolledaregenskaperna. Beträffande denna möjlighet anför utredningen.

Utgångspunkten vid utredningens överväganden av skolledartillsättningen — likaväl som lärartillsättningen — har varit, att den enligt en objektiv bedömning mest meriterade sökanden bör utses. När det gäller skolledarna föreligger emellertid den mycket väsentliga skillnaden i förhållande till lärartjänsterna, att det här genomgående är fråga om cheftjänster, där *lämpligheten* för uppgiften — vilken den egentliga yrkesutbildningen som lärare inte direkt förberett för — ofrånkomligen måste tillmätas en helt

annan vikt än vid lärartillsättningen. Detta gäller i särskild grad skolchefstjänsterna och i synnerhet skoldirektörstjänsterna med deras starka administrativa betoning.

Den bedömning av lämpligheten för skolledartjänst, som således måste ske, och som inte kan normbindas, bör i första hand bli den lokala skolstyrelsens sak. Skolledarna skall i väsentlig grad arbeta enligt den kommunala skolstyrelsens intentioner och står i kommunens tjänst i en annan mening än läraren. Om det beträffande den senare med fog kan sägas, att han bör ha en viss rätt till befordran i den ordning hans av samhället planlagda och ombesörjda utbildning samt formella meriter placerar honom, så måste i fråga om skolledarna anses gälla, att kommunen, som har ansvaret för skolans ledning och utveckling, själv skall äga bedöma vilken behörig och kompetent person den vill ställa i spetsen för sitt skolväsen eller en del därav.

I konsekvens med detta resonemang, som ligger i linje med utredningens tidigare betonande av det berättigade och lämpliga i kommunalt inflytande över skolan, har utredningen hyst stark sympati för tanken, att skolstyrelsen skulle äga utse skolledarna bland behöriga sökande, varvid rektorstillsättningen vid folkhögskolorna lämpligen kunnat tjäna som förebild. Här har det traditionella självbestämmandet fått bestå, utan hinder av att lärarlönerna reglerats och till övervägande delen (90 procent) bekostas av statsmedel. Således äger skolans styrelse fritt välja rektor bland dem som av skolöverstyrelsen förklarats behöriga och lämpliga för tjänsten.

Utan att frågå sin uppfattning, att det lokala inflytandet skall få göra sig starkt gällande vid skolledartillsättningarna, särskilt då det gäller skolchefstjänster, vill utredningen dock föreslå ett förfarande, som ger mera tillfredsställande möjligheter att låta också de centrala skolmyndigheternas erfarenhet och samlade överblick komma till uttryck vid urvalet av skolledarna. Detta kan ske, om tillsättningarna skall äga rum i samverkan mellan lokal och central myndighet på i princip samma sätt som samverkan enligt utredningens förslag skall ske mellan lokal och regional myndighet vid lärartillsättningen, varför utredningen förordar en dylik ordning.

Utredningen betonar emellertid, att det förslag om tillsättning av skolledare, som utredningen framlägger, vilar på förutsättningen att skolstyrelsens sakligt grundade ställningstaganden regelmässigt kommer att bli avgörande vid tillsättningen.

C. Remissyttranden

Lärartillsättningen har berörts i ett mycket stort antal yttranden. Sålunda har 126 kommuner och 6 landsting i något avseende haft påpekanden att göra. Med hänsyn till spörsmålets invecklade natur är det emellertid förståeligt, att remissmyndigheterna i regel inskränkt sig till allmänt hållna uttalanden. Klart är dock att utredningens förslag icke lyckats utjämna de intressebetonade motsättningar, som kommit till synes i diskussionerna kring tillsättningsfrågan, alltsedan denna genom skolkommissionens principbetänkande 1948 blev aktuell.

Positionerna är ännu i stort sett oförändrade. Företrädarna för de kommunala synpunkterna på skolväsendet, främst de båda kommunförbunden, å ena sidan och de akademiskt utbildade lärarnas sammanslutningar å den andra kritiserar från rakt motsatta utgångspunkter det föreliggande förslaget. Den förra sidan finner att utredningen icke lyckats skapa garantier för att lokala synpunkter skall kunna göra sig gällande vid tillsättningen, medan den senare bestämt motsätter sig att kommunalt inflytande över huvudtaget skall kunna göra sig gällande vid tillsättningen av lärare i läroämnena.

Lärarna och skolledarna vid det obligatoriska skolväsendet ställer sig i princip positiva till utredningsförslaget. De statliga remissmyndigheterna ställer sig, generellt sett, kritiska, i första hand till de föreslagna grunderna för meritvärderingen. Skolöverstyrelsen har framlagt ett fullständigt alternativ till utredningens förslag om tillsättningsprocedur.

Redovisningen av remissyttrandena sker i det följande så, att de statliga myndigheternas — utom skolöverstyrelsens — ståndpunktstaganden redovisas först, varefter en redogörelse lämnas för hur de kommunala myndigheterna ställt sig. Därefter följer kommunförbundens synpunkter, vilka är av principiell natur. Då dessa motsäges av Läroverkslärarnas riksförbund, redovisas därför först detta och sedan övriga lärarförbunds yttranden i anslutning till kommunförbundens. Slutligen redovisas skolöverstyrelsens utlåtande. I de avseenden, där andra yttranden innehållit konkreta förslag, tages dessa upp i sammanhang med vad överstyrelsen anfört.

I remissmyndigheternas allmänna resonemang har i allmänhet åtskillnad icke gjorts mellan tillsättning av lärare och av skolledare. Icke-ordinarie lärares tillsättning har endast undantagsvis berörts. Vissa konkreta förslag rörande denna tillsättning och tillsättningen av skolledare behandlas dock särskilt i det följande.

Statens folkskolinspektörer har genomgående fattat sig kort i fråga om lärartillsättningen. Av de 37 inspektörer, som berört spörsmålet, har 14 anslutit sig till utredningens förslag i det hela, medan 12 avstyrkt. Bland de senare förordar 3 att mellaninstansen skall tillsätta lärarna och 3 att lärarna i läroämnena skall tillsättas av central myndighet. Utan att ta bestämd ställning i själva tillsättningsfrågan understryker 11 inspektörer, att bestämmelserna måste utformas så, att ovidkommande synpunkter icke kan göra sig gällande vid urvalet av sökande. Härom anföres i yttrandet från *Statens folkskolinspektörers förbund*.

Vad slutligen beträffar meritvärderingen vid lärartillsättningar har förbundsstyrelsen uppmärksammat utredningens terminologi om »objektivt urval» och »objektiv tillsättning». Utredningen inlägger i dessa uttryck, att icke endast sökande, som visar högsta poängtal vid betygs- och tjänste-

årssummering efter vissa system, skall anses mest meriterad, utan att därjämte viss hänsyn skall kunna tagas till kommunens speciella behov av viss lärarkraft och till faktorer, som kan bidra till en riktigare helhetssyn på läraren. Förbundsstyrelsen fruktar, att om bestämmelser i den riktningen utfärdas de kan leda till raka motsatsen. Det synes i hög grad angeläget, att inga lösliga och alltför skönsmässiga bedömningar får göra sig gällande. Bestämmelser och anvisningar rörande tillsättningsförfarandet måste utformas så, att de lämnar erforderliga garantier häremot.

Sju domkapitel har yttrat sig. *Domkapitlet i Strängnäs* har ingen erinran att göra mot utredningens förslag, medan *domkapitlet i Linköping* endast är berett att tillstyrka i vad förslaget gäller tillsättning av folkskollärare. Enligt *domkapitlet i Lund* bör den obligatoriska skolans lärare väljas och medborgerliga förtroendeuppdrag samt föreningsuppdrag icke räknas som meriter vid lärartillsättningen. Denna senare uppfattning delas av *domkapitlet i Visby*. Tillsättning genom mellaninstansen förordas av *domkapitlen i Växjö* och *Luleå*.

Domkapitlet i Göteborg anser, att utredningens tillsättningsförslag utsluter kommunerna från varje reellt inflytande på tillsättningen och föreslår, att bestämmelserna utformas så, att därav tydligt framgår, att skälighänsyn bör tagas till skolstyrelsens beslut om tillsättning, under förutsättning att skolstyrelsen utser någon av dem som varit för tjänsten mest meriterade och som inbördes ägt i huvudsak likvärdiga förtjänster.

Överståthållarämbetet samt 12 länsstyrelser behandlar lärartillsättningen. 8 länsstyrelser förordar central tillsättning av samtliga adjunkter och 1 av samtliga ämneslärare. 6 länsstyrelser avstyrker att medborgerliga förtroendeuppdrag och deltagande i föreningsarbete skall kunna räknas som merit vid konkurrens om lärartjänst och 2 uttalar betänkligheter häremot. *Länsstyrelserna i Södermanlands* och *Kopparbergs län* kritiserar tankegången att lärare i statliga skolor skulle tillsättas av kommunala organ. *Länsstyrelsen i Norrbottens län* förordar, att den obligatoriska skolans lärare tillsättes genom val på samma sätt som nu sker i folkskolan. *Länsstyrelsen i Jämtlands län* och *överståthållarämbetet* ansluter sig i princip till utredningens förslag om meritvärderingen.

Statskontoret erinrar om sitt ställningstagande i utlåtandet över skolkommissionens betänkande och anför följande.

Av det sagda torde framgå, att ämbetsverket helt delar utredningens uppfattning, att lärartillsättningen skall ske på objektiva grunder. Att härvid i viss utsträckning hänsyn måste tagas även till meriter, som icke kunna siffermässigt beräknas, torde vara självfallet. Statskontoret är emellertid icke berett att giva begreppet objektiv tillsättning en så vidsträckt tolkning som utredningen velat göra.

Ämbetsverket föreslår härefter, att medborgerliga förtroendeuppdrag och deltagande i föreningsarbete skall utgå som särskilda meriter vid lärartillsättningen. Statskontoret säger sig vidare icke ha något emot att ett enhetligt tillsättningsförfarande skapas och ansluter sig också till utredningens tanke att giva skolans lokala målsmän större befogenheter och ökat ansvar på detta område men har ett förbehåll att göra.

Så länge frågan om realskolans framtid ej avgjorts och den statliga läroverksorganisationen består, bör dock enligt ämbetsverkets mening någon ändring av gällande regler för tillsättning av den statliga skolans lärare icke vidtagas. Att tillsätta ordinarie lärare samt lärare i lönegrad Ce 29 vid de allmänna läroverken bör därför liksom hittills ankomma å Kungl. Maj:t eller skolöverstyrelsen.

Kommunala myndigheter. Av de 126 kommuner som yttrat sig rörande lärartillsättningen tager 92 ställning till det föreslagna tillsättningsförfarandet som sådant, medan de övriga endast berör någon enskildhet eller stannar vid att deklarerera en allmän synpunkt.

29 kommuner tillstyrker förslaget i dess helhet eller lämnar det utan erinran, under det att 8 i princip uttalar sig för det men med förbehåll i ett eller annat avseende. Bland de tillstyrkande kommunerna märks främst *Stockholm*, vars fullmäktige beslutat »tillstyrka utredningens förslag angående former för tillsättning av ordinarie lärare, innebärande a) att sådan lärare utses preliminärt av skolstyrelse och definitivt av mellaninstansen med undantag dock beträffande lärare i lönegrad 29, som utses av skolöverstyrelsen, b) att lärare skall utses på det sätt utredningen föreslagit (ej val mellan flera på förslag uppförda sökande), c) att såsom merit skall kunna tillgodoräknas 'verksamhet som ungdomsledare, insatser inom förenings- och organisationsarbete samt medborgerliga förtroendeuppdrag'».

Bland de tillstyrkande kommunerna återfinnes vidare *Nynäshamn, Flen, Lidköping, Mariestad, Skövde, Sala, Vänersborg, Broby, Gustavsberg, Råneå, Nederkalix, Österåker och Hörnefors*.

Tillhopa 11 kommuner tillstyrker utredningsförslaget utom såvitt det avser tjänster i 29 lönegraden, vilka av dessa kommuner föreslås omfattade av utredningens tillsättningsförslag. Bland kommuner som företräder denna uppfattning märks *Örebro, Borås, Kristianstad, Växjö, Visby, Huddinge, Sura och Holmsund*.

För en rent lokal tillsättning genom val har *Laxå, Stora Tuna, Tjörn och Lerum* klart uttalat sig. I yttrandet från den sistnämnda kommunen motiveras ställningstagandet. Det anföres att en enhetlig tillsättning av samtliga tjänster inom enhetsskolan är en nödvändig förutsättning för en gynnsam utveckling av den nya skolan. Ett fritt val mellan tre skulle på ett betydligt bättre sätt motsvara principen om den kommunala självstyrelsen, som kommunalfullmäktige säger sig vilja hävda även på detta område.

Ytterligare 23 kommuner uttalar sig till förmån för kommunernas rätt att fritt välja lärare. I dessa fall framgår det dock icke fullt klart om meningen är, att samtliga eller blott vissa lärargrupper skall tillsättas medelst val. Bland kommunerna, som mera obestämt uttalar sig för valmetoden, kan nämnas *Göteborg, Hälsingborg, Piteå, Timrå, Knivsta, Karlsborg, Malung, Anundsjö, Långsele och Vårgårda*.

För val av samtliga lärarkategorier utom adjunkter har 6 kommuner uttalat sig.

Central tillsättning av samtliga adjunktstjänster föreslås av 7 kommuner och 4 förordar sådan tillsättning av samtliga lärare i läroämnena. I yttrandet från *Eskilstuna* hävdas, att samtliga befordringstjänster bör tillsättas centralt.

Sammanfattningsvis kan beträffande de ifrågavarande 92 kommunernas ståndpunktstagande sägas, att 82 ställt sig positiva till utredningens förslag eller i något avseende förordat ett starkare kommunalt inflytande på tillsättningen, medan ett tiotal förordat en begränsning av detta inflytande i fråga om lärarna i läroämnena.

Av kommuner, som uttalat en mera bestämd uppfattning om befordringsgrunder och meritvärderingsnormer kan nämnas *Västra Kinda, Kalmar och Östersund*, som avstyrker, att medborgerliga förtroendeuppdrag och insatser inom föreningsarbete skall betraktas som meriter. *Eskilstuna* avstyrker helt den s. k. fjärde befordringsgrunden och *Malmö* menar, att »inom fjärde befordringsgrunden böra endast pedagogiska meriter beaktas». Ett tiotal kommuner uttalar sig mera allmänt mot den utformning utredningen gett befordringsgrunderna med motiveringen att dessa lämnar spelrum för ovidkommande synpunkter.

Av de 6 landsting som yttrat sig om lärartillsättningen begränsar ett sitt yttrande till att avse yrkeslärarna, medan de övriga i det hela ställer sig positiva till utredningens förslag.

Svenska landstingsförbundet har icke berört lärartillsättningen. *Skolstyrelseförbundens rikskommitté*, som finner det inkonsekvent, att icke kommunerna, på vilka i andra avseenden stort ansvar lägges, också helt får taga ansvaret för lärartillsättningen, tillstyrker ehuru med stor tvekan utredningens förslag. Rikskommittén föreslår dock, dels att lärare i 29 lönegraden skall tillsättas i enlighet med utredningens förslag i övrigt, dels ock att det i anvisningar för mellaninstanserna understrykes, att största hänsyn bör tagas till skolstyrelsens önskemål, då styrelsen motiverar val av annan sökande än den som har högsta poängsumman.

Beträffande lärartillsättningen konstaterar *Svenska stadsförbundet* inledningsvis, att utredningens behandling därav icke alls verkar övertygande och anför härom följande.

Också i detta sammanhang utgår utredningen ifrån förutsättningen, att enhetsskolan skall bli en kommunal skola — här sägs det till och med vara nödvändigt att så sker — och förklarar sig därför finna det konsekvent och naturligt att principiellt lägga ansvaret för lärartillsättningarna i första hand på de lokala skolstyrelserna och icke inskränka deras uppgifter till att allenast avge förord eller yttrande. Men skillnaden mellan denna principiella ståndpunkt och den faktiska innebörden av vad utredningen föreslår beträffande tillsättning av ordinarie lärare är mycket stor. I realiteten kan det lokala förvaltningsorganets medverkan sägas vara inskränkt till att pretera en meritvärdering av de sökande — och detta förutsättes åtminstone väsentligen ske efter noggrant preciserade värderingsregler — utan att denna värdering skall ha någon utslagsgivande verkan i fråga om tillsättningen. Förbundsstyrelsen har mycket svårt att inse, att en sådan medverkan innebär något mera än »allenast» avgivande av förord eller yttrande; snarast synes motsatsen få sägas vara fallet.

Då utredningen synes ha velat fästa synnerligen stort avseende vid att åstadkomma ett tillsättningsförfarande, som tillgodoser ifrågakommande sökandes önskemål beträffande sin verksamhetsort, bör det också framhållas, att dylika önskemål dock icke gärna kunna få vara något primärt i detta sammanhang. Det allmänna intresset att vid varje tillsättning få den för uppgiften lämpligaste måste vara den avgörande synpunkten. Det av utredningen föreslagna tillsättningsförfarandet synes ej innebära några speciella garantier i detta avseende.

Enligt förbundsstyrelsens mening bör tillsättningen av lärartjänster inom det skolväsende, som befinner sig på kommunalt, ankomma på kommunala organ. Detta utesluter givetvis icke, att särskilda anordningar kunna behöva vidtagas för att ge ett sådant tillsättningsorgan besked om de sökandes kvalifikationer för tjänsten i sådana hänseenden, som detsamma ej kan vara skickat att bedöma.

Svenska landskommunernas förbund konstaterar, att lärarkårernas olika intressen och hänsynen till rådande förhållanden inom det högre undervisningsväsendet fått bli helt utslagsgivande för utredningens ställningstagande. Förbundet anser att det kommunala inflytandet på lärartillsättningen skulle bli en chimär, om utredningens förslag följdes och att det bara skulle bli en onödig omgång att låta skolstyrelsen verkställa en mekanisk meritvärdering för tjänster, som ändå skulle tillsättas av mellaninstansen. Förbundet anför vidare.

Det har i så många sammanhang framhållits, att den nya skolan skall vara en kommunal skola. En av de viktigaste förutsättningarna för att kommunerna skola betrakta skolan som något mera än en ur ekonomiska synpunkter tyngande kommunal förvaltningsuppgift måste vara att de bibehållas vid åtminstone sin nuvarande medverkan vid lärartillsättningen. Det skulle enligt styrelsens mening vara ett psykologiskt missgrepp att nu låta detta inflytande försvinna. Den lilla jämkman till förmån åt en lokal bedömning, som nu ges beträffande tillsättningen av folkskolans lärare och distriktsöverlärare, bör bibehållas. Särskilt ifråga om en kommunal skolledare, som blir en av kommunens viktigaste funktionärer, är det mera betydelsefullt att han har skolstyrelsens och kommunens odelade förtro-

ende än att han vid meritvärderingen kommit att ligga några tiondels poäng över medsökandena. *Utredningens förslag i fråga om lärartillsättningen andas sålunda omotiverad misstro mot kommunerna och bygger helt på den förutsättningen att en lärares och skolledares duglighet skulle vara praktiskt taget helt beroende av betygspoäng och antal tjänsteår.*

För att bjärt illustrera hur diametralt motsatta uppfattningar utredningens förslag givit upphov till, kan här som jämförelse med landskommuner- nas förbunds mening lämpligen citeras följande slutsats, till vilken *Läroverkslärarnas riksförbund* för sin del kommit.

Utredningen tror med andra ord kommunerna om allt gott; förbundet konstaterar för sin del att förutsättningar fortfarande finns för ett enskilt missbruk av den kommunala makten och vill skydda lärarna däremot.

Riksförbundet driver, som förut framhållits, med stor energi den linjen, att något kommunalt inflytande icke bör utövas vid tillsättningen av de lärargrupper förbundet representerar. Förbundet anser vidare, såsom framgår av ovanstående citat, att det av skolstyrelseutredningen framlagda förslaget icke endast ger rum för ett kommunalt inflytande utan även för ett kommunalt maktmissbruk. Förbundets argumentation för avstyrkande av utredningsförslaget torde böra återges tämligen utförligt.

Förbundet utgår från skolkommissionens uttalande, att kommunens bestämmanderätt blir illusorisk, om kommunen icke har rätt att tillsätta lärare. Riktigheten av denna uppfattning kan enligt förbundets mening på goda grunder bestridas, och förbundet menar, att skolkommissionens uppfattning med avseende på lärartillsättningen är en trossats, som till varje pris måste hävdas, vilket förhållande föranlett utredningen att skapa en invecklad tillsättningsprocedur, som ger sken av garanti mot missbruk av den kommunala självbestämmanderätten. Några sakskäl utöver ett önskemål om likformighet har utredningen enligt förbundets mening icke förebragt för kommunernas ökade befogenheter med avseende på tillsättningen av ämneslärare.

Förbundet framhåller som exempel på en reell kommunal maktbefogenhet den rätt, realskoleutredningen i sitt förslag tillagt kommunerna beträffande realskoleväsendets utformning, där maktutövningen skulle medföra ett klart ansvar och kunna medföra politiska konsekvenser för dem som utövar beslutanderätten. Med avseende på lärartillsättningen förhåller det sig enligt förbundets mening annorlunda. Förbundet förutsätter, att alla berörda parter har ett gemensamt önskemål, nämligen att varje lärartjänst skall besättas med den för tjänsten mest lämpade. Så länge man därvid tar hänsyn till lärarutbildning och lärarerfarenhet som utslagsgivande moment, anser förbundet tillsättningsförfarandet vara objektivt. Förbundet anför härefter.

Om man däremot gör gällande, att det skall finnas ett utrymme för hänsynstagande till faktorer utöver utbildning och lärarerfarenhet, så att

huvudmannens slutliga ställningstagande skall få påverkas av omständigheter, som dels värderas olika av olika människor — ofta med hänsyn till de intressen de företräder — och dels icke alls eller i mycket ringa omfattning har betydelse för bedömandet av en lärare i just denna hans egenkap, kan man knappast förneka att tillsättningsgrunderna blir föremål för en subjektiv bedömning. Då utredningen likväl kallar ett tillsättningsförfarande, som medger hänsynstagande till »verksamhet som ungdomsledare, insatser inom förenings- och organisationsarbete samt medborgerliga förtroendeuppdrag» för objektivt, har innebörden av detta begrepp till den grad uttunnats, att det icke innebär något annat än en skyldighet att offentligt redovisa bevekelsegrunderna. Att detta senare innebär en viss — om än ringa — trygghet mot alltför förflugna idéer skall icke förnekas. Däremot ger det icke läraren trygghet på den väsentliga punkten, att han blir lika bedömd var han än söker och mätt med samma mått som andra kolleger. Ett irrationellt moment kommer in i lärarmeriteringen, som han själv tvingas att taga hänsyn till.

Förbundet säger sig icke finna någon som helst möjlighet att acceptera den utformning befodringsgrunderna fått enligt förslaget utan förklarar, att det för förbundet är ett villkor utan alternativ, att vad utredningen föreslagit om möjligheterna att vid tillsättning av lärare och skolledare taga hänsyn till andra än med lärarutbildningen direkt sammanhängande meriter utgår. Förbundet anför vidare.

När man på kommunalt håll synes tillmäta tillsättningsmakten betydelse, måste detta innebära, att man räknar med att låta även andra moment än lärarerfarenhet och lärarutbildning spela in vid en tjänstetillsättning — i annat fall blir nämligen den kommunala självbestämmanderätten en chimär. Kommunal tillsättning är på grund av därmed förenade risker inacceptabel för lärarna och bör vara — för den kommun som icke avser att missbruka sin makt — enbart besvärande och ekonomiskt tyngande för den kommunala förvaltningen. Därtill medför den för skolväsendet påtagliga olägenheter. Utredningen har i betänkandet berört några av de väsentligaste av dessa och ansett dem synnerligen viktiga men har icke kunnat arbeta sig fram till lösningar av problemen. Detta gäller bland annat de med varandra sammanhängande frågorna om lärares möjligheter att samtidigt söka flera tjänster och de mindre begärliga skolorternas utsikter att rekrytera lärare.

Förbundet ägnar härefter stor uppmärksamhet åt de problem som uppstår rörande möjligheterna att samtidigt söka flera tjänster vid en tillsättning annorledes än i central regi och hävdar bestämt, att den metod här för, som utredningen ansett böra prövas i samband med det av utredningen föreslagna tillsättningsförfarandet, skulle vara förenad med stora praktiska svårigheter i tillämpningen.

Läroverkslärarnas riksförbund kritiserar i fortsättningen av sitt yttrande, att utredningen sysslat med tillsättningen av lärare i andra skolformer än den blivande enhetsskolan och särskilt att utredningen föreslagit tillsättning av de statliga realskolornas lärare genom kommunalt organ, skolstyrelsen, vilket av förbundet karakteriseras som en kommunalisering av

statsläroverkens adjunkter i ett viktigt avseende. Ett sådant förslag måste, menar förbundet, uppmärksammas med hänsyn till om det leder till lämpliga och önskvärda konsekvenser även från andra synpunkter »än genomförandet av ett diskutabelt uniformitetsideal för olika lärargrupper.»

Efter att ha granskat vissa delar av det i utredningens betänkande intagna förslaget till tillsättningsbestämmelser och föreslagit ändringar däri går förbundet in på frågan om anställningens trygghet. Det erinras därvid först om att förbundet alltid hävdat, att undervisningen »åtminstone på högstadiet» är en central uppgift och bör handhavas av statliga myndigheter. Därefter konstateras, att, även om man på läroverkslärarhåll icke hittills funnit skäl att frångå denna inställning, kommunerna, när det gäller enhetsskolan, uppenbarligen »blir huvudmän för lärarna åtminstone i vissa hänseenden». Sedan utredningens redogörelse för olika anställningsformers innebörd granskats, konstaterar förbundet, att den väsentligaste skillnaden mellan den kommunalt och statligt anställdes lärarens trygghet består däri, att »själva rättegångsproceduren» vid fråga om entledigande är sådan att den statligt anställdes tjänstemannens rättssäkerhet är större än den som den kommunalt anställdes åtnjuter i en administrativ process. Emellertid förklarar förbundet att tryggheten i anställningen mindre är en fråga om skydd mot entledigande än ett problem om oberoende i ämbetsutövningen och trivsel i arbetet.

Det är väl riktigt, att de försök till obehörig påverkan, som är kända, icke är många. Då man på lärarhåll likväl starkt betonar behovet för lärarna att stå fria gentemot de kommunala myndigheterna utan att annat än i allmänna ordalag kunna motivera sitt önskemål, ligger det nära till hands att avfärda det hela som en känslosak. Just detta bör emellertid enligt förbundets uppfattning inbjuda till en viss försiktighet: frågan har ytterst ett samband med lärarnas trivsel i arbetet.

Riksförbundet sammanfattar sin ståndpunkt sålunda. Förbundet avstyrker utredningens förslag beträffande lärartillsättning genom kommunal styrelse och förordar central tillsättning, därvid fullmakt skall utfärdas för befattningshavare i 27 lönegraden och högre. Förbundet avstyrker med stor bestämdhet förslaget att i tillsättningsbestämmelserna införa en extra befordringsgrund, som bygger på en värdering av »verksamhet som ungdomsledare, insatser inom förenings- och organisationsarbete samt medborgerliga förtroendeuppdrag».

Städernas folkskolinspektörsförbund yttrar sig kort om lärartillsättningen. Förutom vissa påpekanden rörande det administrativa förfarandet vid tillsättningen anföres i huvudsak följande.

De förslag, som avser normer för meritvärdering och upprättande av förslag till tjänst m. m. vid tillsättning av lärare, synes ge garantier för att kraven på objektivitet tillgodoses och erforderliga möjligheter för prövning av skolstyrelses beslut är för handen. Att vid lärartillsättning tillämpa enhetliga normer för samtliga lärarkategorier synes vara lämpligt.

Beträffande själva tillsättningsförfarandet framhålles endast, att ett frångående av valet mellan de tre mest meriterade sökande särskilt för de större städernas del torde komma att betyda minskade möjligheter att anställa lärare med relativt kort tjänstgöringstid men med höga betygsmeriter i övrigt.

Sveriges överlärares förbund anser det vara ofrånkomligt att principen, att den mest meriterade skall utses till innehavare av sökt tjänst, genomföres inom hela skolväsendet i samband med enhetsskolans införande. Vad utredningen kallar »ett skäligt lokalt inflytande» förutsätter förbundet komma att i praktiken innebära, att den regionala skolmyndigheten tillmåter av skolstyrelsen framförd motivering stor betydelse.

Folkskolans lärarförbund delar utredningens uppfattning, att tillsättningsförfarandet skall vara detsamma för de olika lärargrupperna, och har ej några väsentliga erinringar att göra mot den föreslagna tillsättningsproceduren. Förbunden ansluter sig också till principen, att den bäst meriterade skall utses till ledig tjänst, men säger sig samtidigt icke kunna godtaga någon ändring av nuvarande meritvärderingsbestämmelser, när det gäller de tre befordringsgrunderna och avvägningen mellan dem, i samband med övergången till ett nytt tillsättningsförfarande.

I anslutning till detta sista yrkande må anföras, att *stadsfullmäktige i Linköping*, som anslutit sig till principen att den mest meriterade sökanden skall utses, förklarar sig icke vilja tillstyrka, att de 1946 utfärdade anvisningarna rörande meritvärdering vid tillsättande av folk- och småskollärartjänster skall bli normerande för de anvisningar, som kan väntas bli fastställda för meritvärdering vid lärartillsättningen. Enligt fullmäktiges uppfattning ger 1946 års anvisningar en så kraftig uppvärdering av tjänsteåren, att övriga meriter inte kommer till full rätt. Fullmäktiges tillstyrkan av förslaget att den mest meriterade skall utses, säges därför ha till förutsättning att en bättre avvägning av meriterna kommer till stånd än den i de för tillsättning av folk- och småskollärare nu gällande anvisningarna.

Folkskolans lärarförbund tillstyrker utredningens förslag att speciell kompetens skall kunna bli av väsentlig betydelse vid meritvärderingen i vissa fall ävensom att tjänst endast under vissa förutsättningar skall kunna ledigförklaras för enbart manlig eller kvinnlig sökande. Förbunden understryker utredningens uttalande, att det i båda fallen skall föreligga ett aktuellt, till undervisningsarbetet knutet behov och att tillstånd av denna art skall meddelas med yttersta varsamhet.

Om själva meritvärderingen anför förbunden bland annat.

Utredningen betonar ofta, att besluten i lärartillsättningsärenden skall grundas på en allsidigt objektiv bedömning av de sökande. Principiellt finns inget att invända mot detta betraktelsesätt, så länge den objektiva bedömningen avser lärarens meritering enligt de tre befordringsgrunderna och i övrigt meriter, som har direkt betydelse för lärarens undervisningsarbete.

Inom denna ram bör den tillsättande myndigheten ha möjlighet »att lägga en helhetssyn på lärarna och i förekommande fall med hänsyn till genomgångna kurser, vidareutbildning, vetenskapligt och pedagogiskt författarskap och dylikt göra någon avvikelse från den rent poängmässiga rangordningen. För att få till stånd en mera enhetlig värdering av de nämnda icke poängmässiga meriterna föreslår förbunden en viss maximering av värdet av dessa meriter liksom i de fall, då särskild kompetens för viss tjänst skall tillmätas väsentlig betydelse vid meritvärderingen.

Att hänsyn skulle kunna tagas till sökandes insatser inom föreningsarbete eller till medborgerliga förtroendeuppdrag sätter förbunden sig bestämt emot med motiveringen att möjligheter till mycket subjektiva värderingar därigenom skulle öppnas. Även i fråga om insatser inom frivilligt bildningsarbete och ungdomsverksamhet utanför skolans ram ställer förbunden sig tveksamma och förordar i varje fall synnerlig restriktivitet.

Tillsättningen av lärare i yrkesskolor har särskilt berörts i några yttranden. *Överstyrelsen för yrkesutbildning* anför härom.

Överstyrelsen kan icke finna, att skolstyrelseutredningen har framlagt några skäl för att centralisera denna tillsättning från kommunerna till länsinstans. Den nuvarande ordningen med kommunal tillsättning av lärare i yrkesskolor och med besvärsmätt över tillsättningarna hos överstyrelsen har fungerat tillfredsställande; denna ordning bör därför bibehållas. Det är av utomordentligt stor betydelse för yrkesundervisningen att icke heller tillsättningen av yrkeslärare fjärras från arbetsmarknad och fackkunskap.

Beträffande tillsättningen av yrkeslärare har *Svenska Facklärares förbundet* och *Svenska yrkesskolföreningen* samma uppfattning som överstyrelsen för yrkesutbildning.

Facklärares förbundet anser sig vidare icke kunna tillstyrka en omläggning enligt utredningens förslag av tillsättningen av övningslärare vid de allmänna läroverken.

Skolöverstyrelsen. De huvudprinciper, utredningen följt, och de krav, utredningen ansett böra ställas på tillsättningsförfarandet, nämligen att det skall vara enhetligt, att ett skäligen kommunalt inflytande skall kunna utövas på tillsättningen samt att urvalet skall ske på objektiva grunder, säger överstyrelsen stå i överensstämmelse med dess synpunkter. Överstyrelsen har emellertid icke ansett sig helt kunna acceptera utredningens förslag rörande lärartillsättningen. Överstyrelsen föreslår, att de lärare, som icke skall tillsättas av central myndighet, skall tillsättas av mellaninstansen.

Utöver utredningens förslag att lärare i 29 lönegraden skall tillsättas centralt, anser överstyrelsen att *dels* samtliga lärartjänster vid lärarutbildningsanstalter och med dem stadigvarande förbundna skolor, *dels också* samtliga befordringstjänster, således förutom adjunktstjänster i Ca 29 även ämneslärar- och ämneslärarinnetjänster i Ca 27, skall tillsättas av överstyrelsen.

Överstyrelsen framhåller, att befordringstjänster vid de högre kommunala skolorna och på försöksskolornas högstadier ledigförklaras alternativt i Ca 29 eller 27 och att lönegraden, som är beroende av tjänstnehavarens kompetens, fastställs först vid tillsättningen. Av tekniska skäl anser överstyrelsen det därför nödvändigt att samtliga befordringstjänster tillsättes på samma sätt.

Beträffande utredningens förslag att det skall tillkomma den lokala styrelsen att fastställa ä m n e s k o m b i n a t i o n e r framhåller överstyrelsen, att ett visst centralt inflytande över ämneskombinationerna är erforderligt. I vilken utsträckning ämneskombinationerna skall fastställas av överstyrelsen, anser överstyrelsen sig icke behöva ta definitiv ställning till nu, då ämbetsverket förutsätter, att Kungl. Maj:t får bemyndigande att utfärda föreskrifter härom.

Liksom utredningen har överstyrelsen funnit starka skäl tala för att tjänstetillsättningarna samlas till vissa perioder å r l i g e n. Enligt överstyrelsens erfarenhet är det olyckligt, om flera tillsättningsperioder griper in i varandra, då det medför försening av tjänstetillsättningarna. Överstyrelsen föreslår därför, att tillsättningen bör ske under två perioder och icke fyra, som utredningen föreslagit. Den önskvärda samordningen bör ske genom anvisningar från överstyrelsen.

A n s ö k a n t i l l f l e r a t j ä n s t e r s a m t i d i g t. Det har tidigare nämnts att Läroverkslärarnas riksförbund fäster stor vikt vid att ämneslärare har möjlighet att söka flera tjänster samtidigt och att få uttala önskemål om i vilken ordning de önskar komma ifråga till sökt tjänst. Denna möjlighet är enligt förbundet väsentlig för åtskilliga ämneslärargrupper.

Också skolöverstyrelsen finner det önskvärt, att lärarna får de ifrågasvarande möjligheterna, och understryker utredningens uttalande att dessa valmöjligheter är av avsevärt större betydelse för en lärare i läroämnen än för t. ex. en klasslärare. Överstyrelsen finner den av utredningen antydda utvägen att inom ramen för det föreslagna tillsättningsförfarandet tillgodose valmöjligheten icke vara användbar och kan överhuvudtaget inte acceptera en inskränkning av lärares rätt att samtidigt söka tjänster i hela landet. Efter att ha påvisat vissa praktiska svårigheter, som är förknipade med en lösning enligt utredningens tankegång, anför överstyrelsen.

Den allvarligaste invändningen, som kan riktas mot förslaget, är emellertid, att ett genomförande av den föreslagna inskränkningen skulle få olyckliga konsekvenser för de mindre eftersökta skolorna, särskilt de små skolorna och skolorna i Norrland. Tjänster vid dessa skolor skulle riskera att bli helt utan sökande eller också att locka endast sådana mindre väl meriterade sökande, som saknar möjligheter att med någon framgång delta i konkurrensen om mera eftersökta tjänster. En välmeriterad lärare kommer icke att vilja kasta bort en valmöjlighet genom att söka en sådan tjänst. Detta står icke i överensstämmelse med utredningens intentioner,

då denna särskilt framhållit (s. 434), att det system, som skall tillämpas på lärartillsättningen, icke får ha den verkan, att det ytterligare försvårar mindre eftersökta skoldistrikts möjligheter att få fullgoda lärarkrafter. I remissyttrandena avspeglas rektorers och kollegiers farhågor beträffande konsekvenserna av en sådan inskränkning. Särskilt från skolorna i Norrland har med skärpa betonats, hur olyckliga verkningarna för deras del skulle bli.

Folkskolans lärarförbund berör också frågan om möjligheterna att söka flera tjänster samtidigt. De säger härom.

Förbunden anser, att nuvarande bestämmelser enligt folkskolestadgan i huvudsak fungerat bra. En betydande nackdel är emellertid, att läraren är bunden till den först erhållna ordinarie tjänsten och sålunda inte har någon möjlighet att överväga sin situation med hänsyn till andra samtidigt sökta tjänster. Förbunden anser, att den föreslagna tillsättningsprincipen — utan någon försämring för berörda skoldistrikt — möjliggör att lärare, som valts till ordinarie tjänst, medges en tid av 8 dagar, varunder han får ta ställning till om han vill motta förordnandet eller ej och lämna skriftligt svar till skolstyrelsen. Härmed skulle också folkskolans lärare erhålla viss möjlighet att tillgodose egna önskemål, då flera tjänster söks samtidigt. Eftersom flertalet ordinarie tjänster tillsätts inom ganska korta tidsperioder, beror det för närvarande alltför mycket på en slump, vilken av flera sökta tjänster, som först tillsätts och som läraren därmed automatiskt bindes till.

Beträffande utredningens förslag rörande *meritvärderingsnormer* understryker *skolöverstyrelsen*, utan att taga ställning till vad i utredningens betänkande därom anförts i detaljer, vikten av att anvisningar av normerande art utfärdas. Överstyrelsen räknar med att det skall ankomma på den att utfärdade meritvärderingsanvisningar för tillsättning av lärare i läroämnen av samma typ som redan utfärdats rörande tillsättning av folkskolans lärare. Sådana anvisningar torde vidare enligt överstyrelsens mening — utöver redan utfärdade — kunna utarbetas för samtliga övningslärare, liksom i viss utsträckning även för yrkeslärare. Beträffande utredningens förslag angående meriter, som icke skall poängvärderas, uttalar överstyrelsen, att endast sådana meriter, som kan objektivt bedömas och som är av vikt för sökandes verksamhet som lärare, exempelvis aktivt folkbildningsarbete och arbete som ungdomsledare bör ha inflytande på bedömningen.

På frågan om det rent tekniska arbetet med uppgörandet av *meritförteckningar* över de sökande till lärartjänster har överstyrelsen en speciell synpunkt. Den framhåller, att arbetet med meritöversikter, när det gäller tjänster i läroämnen, kan vara ganska omfattande och varierande och, om det utföres av orutinerad personal, mycket tidskrävande. Skall det utföras av de lokala skolstyrelserna, befarar överstyrelsen, att det kan bli försenat och mycket ojämnt utfört. Överstyrelsen föreslår därför, att dess merithandlingsarkiv som ett rent serviceorgan skall omhänderha det

tekniska arbetet med upprättande av översikter, poängberäkning och granskning av behörighet för de grupper av tjänster, för vilka sådant behov kan anses föreligga. I vilka fall detta kan gälla, anser överstyrelsen icke behöva preciseras nu.

I fråga om själva t i l l s ä t t n i n g s p r o c e d u r e n delar överstyrelsen utredningens uppfattning att skolstyrelsen skall avgiva förord beträffande de centralt tillsatta lärartjänster som här är i fråga. Detta skall enligt överstyrelsens mening gälla också lärartjänsterna vid lärarutbildningsanstalter och med dem samverkande skolor.

Vad utredningen föreslagit om skyldighet för skolstyrelsen att vid olika tillfällen underrätta sökandena om ärendets preliminära behandling, finner överstyrelsen alltför omständligt. Större olägenheter skulle dock enligt överstyrelsens mening följa av förslaget att mellaninstansen skulle uppföra lärarna i viss ordningsföljd, över vilken besvär skulle kunna anföras. Överstyrelsen befarar att det med en sådan anordning i många fall skulle anföras besvär, som saknade relevans för det aktuella tillsättningsärendet och vidare att Kungl. Maj:ts utslag i ett besvärssärende angående ordningsföljden skulle kunna komma att åberopas även i andra sammanhang, vilket skulle medföra ytterligare svårigheter. Överstyrelsen avstyrker därför bestämt utredningens förslag angående fastställande av ordningsföljden mellan sökande och besvär över denna ordningsföljd.

Även från andra synpunkter förefaller ett system, där lärartillsättningen förlägges till skolstyrelsen på det sätt utredningen föreslagit, överstyrelsen mindre tillfredsställande. Överstyrelsen säger sig i motsats till utredningen anse det principiellt riktigt att beslutanderätten, utövad på ett objektivt betryggande sätt, tillkommer den lokala skolstyrelsen och icke — som överstyrelsen anser ske genom utredningens förslag — mellaninstansen. Medverkan av denna anser överstyrelsen dock att skolstyrelsen skall söka före det slutliga avgörandet av tillsättningsärendet. Genom en sådan mera direkt tillsättning av skolstyrelsen skulle enligt överstyrelsens mening vinnas, att några inskränkningar i rätten att samtidigt söka tjänster över hela landet ej behövdes och ej heller någon särskild ordningsföljd, över vilken besvär kunde anföras. Vidare skulle samordning av de sökandes önskemål med sannolikt mindre svårigheter än enligt utredningens förslag kunna ske av föredraganden i skolstyrelsen omedelbart före tillsättningsbeslutet. Att nu framlägga ett förslag enligt dessa riktlinjer synes emellertid överstyrelsen icke möjligt, när statliga enheter ingår i högstadiet och kommunal tillsättning av lärarna vid dessa enheter enligt överstyrelsens mening icke torde vara möjlig. Överstyrelsen finner det då först och främst beträffande »statligt anställda lärare» vara en lämplig utväg, att de utses av mellaninstansen, vilken skulle bli en statlig myndighet. I utlåtandet anføres härefter vidare.

Då emellertid överstyrelsen starkt vill understryka utredningens uppfattning, att det är av stor vikt att lärartillsättningen sker så enhetligt som möjligt, kan överstyrelsen icke förorda ett särskilt tillsättningsförfarande för nyssnämnda lärargrupp. Ett dualistiskt förfarande skulle medföra en olycklig klyvning av lärarkåren och skapa svårigheter för enhetsskolan.

Överstyrelsen föreslår därför, att *samtliga lärartjänster* — med undantag för de centralt tillsatta — *tillsättes av mellaninstanserna*.

Emellertid är det av stor vikt, att skoldistriktet kan göra sina synpunkter gällande. *Överstyrelsen föreslår därför, att vederbörande skolstyrelse skall till mellaninstansen avge förord till tjänsten*. Vid avgivande av detta förord bör skolstyrelsen, vid sidan av siffermässigt bedömbara faktorer, taga hänsyn även till meriter, vilka utan att kunna poängvärderas likväl antingen ansluter sig till sökandes lärarutbildning eller allmänt sett är av betydelse för hans lärarverksamhet. Skolstyrelsen kan vidare framlägga speciella lokala synpunkter på tillsättningsärendet. I förordet kan styrelsen nämna icke blott den person, som styrelsen anser bära främst ifrågakomma till tjänsten, utan därjämte, om så anses lämpligt, en eller flera av övriga sökande i den ordningsföljd de bör ifrågakomma. Över skolstyrelsens förord skall besvär icke kunna anföras.

Länsskolnämndens beslut om tillsättningen kungöres i Post- och Inrikes Tidningar.

Besvär över beslutet skall kunna anföras hos Kungl. Maj:t även på materiella grunder.

Huruvida tjänsterna skall tillsättas medelst *fullmakt, konstitutorial* eller *förordnande*, blir beroende av nu tillämpade principer, i vilka överstyrelsen icke vill ifrågasätta någon ändring.

Den av överstyrelsen som synnerligen betydelsefull betraktade frågan om lärares valmöjligheter vid samtidig ansökan till flera tjänster föreslås löst på följande sätt.

Före länsskolnämndens tillsättning av tjänsten skall föredraganden tillfråga den lärare, som han har för avsikt att föreslå till tjänsten, huruvida han accepterar en utnämning. Om sökanden icke accepterar, bör tillfälle beredas honom att återtaga ansökan. Liknande förfaringssätt tillämpas vanligen nu vid bland annat de högre kommunala skolorna. Om tillsättningsärendena behandlas samtidigt inom de olika mellaninstanserna, garanteras lärarna med den här föreslagna anordningen viss valmöjlighet.

Sammanfattningsvis anför skolöverstyrelsen.

Genom det av överstyrelsen här föreslagna tillsättningsförfarandet skulle de praktiska olägenheter överstyrelsen funnit följa av utredningens förslag minskas ehuru icke helt undanröjas. Däremot skulle vid central tillsättning, som möjliggör ett smidigare och snabbare tillsättningsförfarande, olägenheterna helt undanröjas. Bland annat kan, som också utredningen framhållit, endast vid en central tillsättning sådan samordning av de sökandes önskemål genomföras, som garanterar, att en sökande, som anmält sig till flera tjänster och är mest meriterad, verkligen kan få välja den tjänst han helst vill ha. Den här föreslagna metoden torde ur lärarnas synpunkt vara att föredraga framför den av utredningen föreslagna.

Före avgivandet av sitt utlåtande över förslagen om tillsättning av icke-ordinarie lärare har skolöverstyrelsen tagit del av en av Läroverkslärarnas riksförbund gjord, tämligen omfattande enkät-undersökning bland icke-ordinarie lärare i gymnastik, icke-ordinarie lärare i läroämnen samt rektorerna vid högre skolor rörande deras erfarenheter och synpunkter beträffande de nuvarande och det av skolstyrelseutredningen föreslagna tillsättningssystemet för icke-ordinarie lärare. Överstyrelsen, som i viss mån stöder sig på resultatet av nämnda undersökning, ansluter sig i princip till de av utredningen framlagda förslagen rörande tillsättningen av icke-ordinarie lärare och framhåller, att en tillsättning av dessa lärare efter föregående ledigkuningörande i Post- och Inrikes Tidningar otvivelaktigt ger den säkraste garantien för både skolstyrelser och lärare. Under nuvarande förhållanden med utpräglad lärarbrist inom vissa områden bör dock enligt överstyrelsens mening av praktiska skäl — åtminstone tills vidare — en annan ordning tillämpas. Överstyrelsen föreslår därför vissa avvikelser från utredningens förslag.

För det första anser överstyrelsen icke att sådana extra ordinarie lönegradsplacerade tjänster, som är maximerade till sitt antal, skall tillsättas av skolstyrelse, utan på samma sätt som överstyrelsen föreslagit att ordinarie lärartjänster skall tillsättas. Vidare anser överstyrelsen, att systemet att ledigkuningöra icke-ordinarie anställningar i Post- och Inrikes Tidningar icke är tillräckligt smidigt i nuvarande läge, då det gäller att utnyttja all tillgänglig arbetskraft. Då överstyrelsen liksom utredningen anser det vara av väsentlig betydelse, att tillsättningsförfarandet blir enhetligt för olika lärarkategorier, föreslår överstyrelsen, att i huvudsak samtliga icke-ordinarie lärare, utom de nyss nämnda extra ordinarie lärarna, tills vidare tillsättes efter hänvändelse till tjänstemannaförmedlingen. För att största möjliga säkerhet skall garanteras lärarna, förutsätter överstyrelsen att en viss reglering av förmedlingsverksamheten kommer till stånd.

Arbetsmarknadsstyrelsen avstyrker att förslaget om ledigkuningörande av icke-ordinarie lärartjänster till den del det avser lärare i läroämnen nu genomföres. Sådana tjänster bör enligt styrelsens mening liksom nu lediganmälas genom tjänstemannaförmedlingen.

Läroverkslärarnas riksförbund ansluter sig i princip till utredningens förslag rörande ledigkuningörande av icke-ordinarie anställning i Post- och Inrikes Tidningar men anser sig av hänsyn till skolans behov av smidig försörjning med icke-ordinarie lärare i läroämnen i varje fall för närvarande — i en tid av lärarbrist — böra avstyrka detta förslag. Lediganmälan bör i stället ske till de offentliga tjänstemannaförmedlingarna. Förbundet förutsätter emellertid, att de fördelar, som följer med det av utredningen föreslagna tillsättningssystemet, likväl i största möjliga utsträckning kommer de icke-ordinarie lärarna i läroämnen till godo och att i detta syfte vissa av förbundet angivna förbättringar av de nuvarande förhållandena vidtages.

Förbundet föreslår också att extra ordinarie adjunkter i Ce 27 och extra ordinarie ämneslärare i Ce 25 vid samtliga skolformer skall anställas och antagas i lönegrader på samma sätt som för närvarande gäller för motsvarande lärare vid allmänna läroverk.

Folkskolans lärarförbund anser, att de bestämmelser utredningen föreslagit, för att den icke-ordinarie läraren skall ha möjlighet att genom besvär hävda sin rätt, icke kan ersätta den prövning statens folkskolinspektör nu skall göra, innan icke-ordinarie lärare i folkskolan anställs. Förbunden finner ytterligare överväganden vara erforderliga för att få fram en acceptabel motsvarighet till nämnda prövningssystem.

Förbunden framhåller även att extra ordinarie lärare alltid bör förordnas tills vidare med ömsesidig rätt till uppsägning.

Tillsättningen av skolledare behandlas endast i ett fåtal remissyttranden som en från lärartillsättningen skild fråga.

Skolöverstyrelsen delar utredningens uppfattning, att den enligt en objektiv bedömning mest meriterade sökanden bör utses, att vid denna bedömning tjänstens speciella karaktär av skoledartjänst skall beaktas samt att det lokala inflytandet skall få göra sig starkt gällande särskilt vid skolchefstillsättningarna.

Gentemot utredningens betonande av det kommunala ansvaret för skolväsendets ledning och utveckling framhåller överstyrelsen, att det centrala ämbetsverket i enlighet med sin instruktion bär ansvar för skolväsendet i dess helhet och att de lokala skoledarna skall följa icke blott skolstyrelsens utan också den centrala skoledningens intentioner. Överstyrelsen, som delar uppfattningen att skoledartillsättningen bör ske i samverkan mellan lokala, regionala och centrala myndigheter, finner därför att denna bör ske på sådant sätt, att *överstyrelsen förordnar skoledarna*. Härigenom skulle enligt överstyrelsens mening ingen rubbning behöva ske av den förutsättning, som utredningen lagt till grund för sitt förslag, nämligen att skolstyrelsens sakligt grundade ställningstaganden regelmässigt skall bli avgörande vid tillsättningen.

Läroverkslärarnas riksförbund motsätter sig med stor bestämdhet att skoledare tillsättes genom skolstyrelse med motiveringen att skoledartjänst till sin allmänna karaktär är sådan, att central tillsättning är ofrånkomlig.

Sveriges överlärarförbund erinrar om att förbundet sedan många år hävdar, att överlärare skall tillsättas av skolöverstyrelsen, emedan nuvarande system icke lämnar önskade garantier beträffande objektivitet. Utredningens förslag synes förbundet innebära en väsentlig förbättring på denna punkt. Förbundet föreslår emellertid, att skolöverstyrelsen skall medverka icke blott vid tillsättningen utan även då fråga uppkommit om att icke

lämna skolledare fortsatt förordnande. Förbundet föreslår, att skolstyrelses beslut i sådant hänseende skall underställas överstyrelsen för godkännande.

Endast 7 kommuner har tagit upp förfarandet vid skolledartillsättningen till särskild behandling. *Falun, Sollentuna, Kalmar* och *Vimmerby* förordar central tillsättning. *Huddinge* föreslår att skolstyrelsen skall ha rätt att välja en bland de tre främsta inom ett av skolöverstyrelsen upprättat förslag, medan *Finspång* och *Östra Vikbolandet* menar, att styrelsen bör äga att fritt välja sedan överstyrelsen fastställt vilka sökande som är behöriga.

V. Departementschefen

Skolstyrelseutredningens förslag beträffande lärartillsättningen kan kort sammanfattas på följande sätt.

Förslagen avser tillsättning av samtliga ordinarie och icke-ordinarie lärare vid den obligatoriska skolan (folkskolan, enhetsskolan), de högre kommunala skolorna, de kommunala yrkesskolorna och de statliga realskolorna, ävensom skolledarna vid dessa skolformer. Av de skolformer, som skall lyda under den vid 1956 års riksdag beslutade nya skolstyrelsen, är endast gymnasier undantagna från förslagen.

Utredningens utgångspunkt vid övervägandena av formerna för lärartillsättningen har varit att försöka konstruera ett *enhetligt* tillsättningsförfarande — beträffande såväl urvalsprinciperna som själva proceduren — för samtliga lärarkategorier vid de berörda skolformerna. Urvalet bland de sökande föreslås ske på objektiva grunder. Häri inlägger utredningen emellertid inte att endast sådana meriter, som kan poängvärderas efter särskilda system, skall bli utslagsgivande utan att urvalet av den sökande, som är mest kvalificerad, skall ske jämväl med beaktande av andra relevanta omständigheter, som kan komma under saklig bedömning. Fasta befordringsgrunder och i anslutning till dessa utfärdade anvisningar för meritvärderingen skall ligga till grund för urvalet av sökande.

För att garantera ett objektiva urval föreslår utredningen, att tillsättningen av ordinarie lärare skall ske i samverkan mellan skolstyrelse och länskolnämnd så, att styrelsen skall ledigförklara tjänst och preliminärt utse den sökande, som styrelsen finner vara mest meriterad, varefter styrelsens beslut skall prövas av nämnden. Denna skall antingen fastställa det preliminära beslutet eller bestämma, att styrelsen skall tillsätta annan sökande, d. v. s. den som enligt nämndens mening är mest meriterad. Nämndens beslut skall kunna överklagas hos Kungl. Maj:t. Sker det, bestämmer Kungl. Maj:t vilken av de sökande styrelsen skall tillsätta.

Från detta förfarande har utredningen undantagit ordinarie adjunkter i 29 lönegraden, vilka föreslås skola tills vidare tillsättas av skolöverstyrelsen.

Ikke-ordinarie lärare föreslås tillsatta av de lokala skolstyrelserna själva.

Skolledarna bör enligt utredningens mening tillsättas av skolstyrelsen i samverkan med skolöverstyrelsen eller, då det gäller yrkesskola, överstyrelsen för yrkesutbildning på samma sätt som samverkan vid lärartillsättningen skall ske mellan skolstyrelse och länsskolnämnd.

Utredningens förslag rörande formerna för tillsättning av lärare och skolledare har inte lyckats samla remissmyndigheterna i samma utsträckning som de i propositionen 1956: 182 redovisade förslagen rörande skolväsendets lokala och regionala ledning. Med hänsyn till skolväsendets utveckling anser jag det vara utomordentligt viktigt att motsättningarna kring denna fråga utjämnas. Riktpunkten vid mina överväganden av det föreliggande materialet har varit, att för riksdagen skall kunna läggas fram ett förslag till riktlinjer för tillsättningsförfarandet, vilket i möjligaste mån beaktar de *sakliga* synpunkter, som från olika håll framförts i frågan.

Den analys av hithörande problem, som skolstyrelseutredningen gjort, synes visa, att de motsättningar, som kommit till uttryck, är mera skenbara än verkliga och delvis grundade på förhållanden, som inte längre är aktuella. Vidare måste nu förutsättas, att förespråkarna för olika mer eller mindre reella intressen av en bestämd tillsättningsform böjer sig för den i detta sammanhang avgörande faktiska omständigheten, att en nioårig obligatorisk skola i kommunal regi skall upprättas. Denna reform kan inte förverkligas utan förändringar av bestående förhållanden, och detta gäller även om formerna för lärartillsättningen. Jag vill framhålla detta, då det i diskussionen visats en stark benägenhet från olika parter att fordra, att den för deras del bestående ordningen vid lärartillsättning icke får rubbas genom enhetsskolreformen.

Vad som beträffande lärartillsättningen och därmed sammanhängande frågor bör underställas riksdagen är, som jag nyss antytt, endast riktlinjer för förfarandet vid tjänstetillsättningen. Det torde böra ankomma på Kungl. Maj:t att framdeles närmare utforma reglerna för tillsättningsförfarandet i huvudsaklig överensstämmelse med av riksdagen godkända riktlinjer härför. För sammanhangets skull är det dock nödvändigt, att jag i det följande på vissa punkter berör frågor om detaljutformning.

När det gäller de allmänna principer, på vilka ett nytt tillsättningsförfarande bör grundas, har jag helt kunnat ansluta mig till utredningens uppfattning, att urvalet av sökande skall göras *objektivt*, att tillsättningen skall ske genom *samverkan* mellan den lokala skolstyrelsen och ett överordnat statligt organ samt att förfarandet vid tillsättning av olika lärarkategorier så långt möjligt skall vara *enhetligt*. Jag skall närmast motivera mitt ställningstagande i dessa olika grundläggande hänseenden.

Frågan huruvida *objektivitetsprincipen* skall eller inte skall tillämpas vid lärartillsättningen är en kärnpunkt kring vilken diskussionen väsentligen rört sig. Det torde vara klart, att denna princip icke är förenlig med tillsättning genom val, såsom detta förfarande för närvarande är utformat vid folkskollärartillsättningen. En tillsättning på detta vis, generellt eller för vissa lärarkategorier, har emellertid från olika håll förordats i remissyttrandena från företrädare för kommunala synpunkter. Motiveringen för en sådan ståndpunkt är dels att skolstyrelserna därigenom anses bli garanterade ett säkert och slutligt inflytande på tillsättningarna, dels att ett sådant inflytande förmenas vara ett reellt intresse, sett från kommunal synpunkt. Det faktiska läget kan sägas ha blivit, att objektiva urvalsgrunder betraktats såsom oförenliga med lokalt inflytande. Detta betraktelsesätt är emellertid enligt min mening oriktigt, och det blir väl förklarligt endast om man dels med objektiv tillsättning menar, att hänsyn uteslutande skall tagas till vissa fasta, strikt formella befodringsgrunder, dels också förutsätter att lokalt inflytande skall innebära en rätt för den lokala styrelsen att — låt vara inom bestämda gränser, exempelvis ett förslag på tre — fritt och slutgiltigt få bedöma de sökandes lämplighet. Jag delar emellertid skolstyrelseutredningens uppfattning, att en dylik tolkning av begreppet objektiv tillsättning är för snäv för att kunna praktiskt tillämpas och att sakskäl inte kan förebringas för ett fritt skön från en kommunal styrelses sida just vid lärartillsättningen till skillnad från andra tjänstetillsättningar av jämförbar natur.

Det har i olika sammanhang framhållits, att tillsättningen av lärare är ett intresse för kommunerna. Med hänsyn till kommunernas egenskap av huvudmän för väsentliga delar av skolväsendet är det naturligtvis så. Men det legitima intresse, som kommunerna härvid kan ha, sammanfaller enligt min uppfattning helt med statens, lärarnas och de enskilda målsmännens intresse, nämligen att den för en tjänst mest kvalificerade sökanden utses och att det i tillsättningsförfarandet inte finns något moment, som kan verka hindrande för dugliga aspiranter att söka tjänst, varhelst de så önskar. Detta förhållande motsäges inte av uppfattningen, att den mest kvalificerade sökanden bör utväljas under medverkan av den lokala skolstyrelsen. Om man således undviker att hårddraga begreppen, framstår objektiv tillsättning och lokalt inflytande inte alls som oförenliga.

Innan jag går vidare in härpå, skall jag dröja något vid vad som i detta sammanhang bör förstås med objektiv tillsättning eller objektivt urval. Enligt min mening måste därmed avses, att prövningen av de sökandes meriter skall vara *saklig* och *oväldig* och inte kunna ge rum för hänsynstagande till ovidkommande omständigheter, d. v. s. omständigheter utan betydelse för sökandes möjligheter att fullgöra de uppgifter, som är förenade med tjänsten. Hit hör givetvis i princip politisk och religiös åskådning och andra mera privatbetonade omständigheter. En objektiv tillsätt-

ning måste också innebära att sökande, var han än söker tjänst inom sitt arbetsområde, blir bedömd på samma sätt med undantag naturligtvis för sådana variationer i bedömningen, som kan betingas av smärre olikheter i de skilda tjänsternas innehåll eller av speciella lokala, på tjänsten inverkan omständigheter. Därför förutsätter objektiv tillsättning i regel att det finns vissa normerande bestämmelser, enligt vilka sökandes meriter skall bedömas, s. k. befordringsgrunder. Såsom framgår av redogörelsen för rådande förhållanden gäller för närvarande dylika befordringsgrunder vid tillsättning av flertalet kategorier lärartjänster. Beträffande folkskolans lärare behöver emellertid befordringsgrunderna endast följas vid upprättande av förslag, medan de vid de högre kommunala skolorna och de allmänna läroverken skall vara utslagsgivande för tillsättningen. Objektivitetsprincipen har således icke varit avgörande, när förfarandet vid folkskol-lärartillsättningen konstruerades.

Vad ett kommunalt inflytande vid lärartillsättningen beträffar, vill jag först konstatera, att ett sådant, med hänsyn till undervisningsväsendets ställning som en samhällsangelägenhet av fundamental vikt och den därmed sammanhängande naturen hos lärartjänsterna, icke kan motiveras utifrån någon annan synpunkt än den, att det skall bidra till att ge en ledig tjänst den mest kvalificerade innehavaren. Inom dessa gränser är det kommunala inflytandet givetvis av stor betydelse. Att gå längre och inordna den framtida lärartillsättningen under de kommunala maktbefogenheterna och alltså ge kommunal myndighet en rent diskretionär prövningsrätt synes inte motiverat då, som jag nyss betonade, det inte finns något speciellt, i egentlig mening kommunalt intresse, som endast kan tillgodoses genom en dylik prövningsrätt.

Vid remissbehandlingen av utredningens förslag har i inte så få fall framhållits, att om valförfarandet icke kan bibehållas generellt, skillnad bör göras vid tillsättning av olika lärarkategorier, varvid det nuvarande valförfarandet bör bestå för de lärargrupper, som för närvarande är underkastade ett sådant. Som motivering härför anföres, att kommunerna bör bibehållas vid åtminstone det inflytande de nu har, när det gäller lärartillsättning.

Jag är emellertid också på denna punkt helt ense med skolstyrelseutredningen och anser inte, att det i förevarande hänseende kan förebringas några skäl att göra skillnad mellan olika lärarkategorier. Det förhållandet, att en viss lärarkategori av enbart historiskt betingade orsaker ännu tillsättes genom val, är enligt min mening inte tillräcklig anledning att i någon utsträckning bibehålla detta förfarande som en för lärartillsättningen även i fortsättningen utmärkande undantagsföreteelse.

Sedan jag sålunda ansett mig böra fastslå, att det fundament, på vilket ett nytt tillsättningsförfarande bör grundas, är att urvalet av sökande till

lärartjänst sker objektivt, övergår jag till urvalsgrunderna och därefter till frågan om formerna för den lokala medverkan vid tillsättningen.

I diskussionen om tillsättning av allmänna tjänster understrykes ofta att befordringsgrunderna skall vara »förtjänst och skicklighet» i enlighet med stadgandet i § 28 regeringsformen. Utredningen har i sitt betänkande ägnat detta stadgande särskild uppmärksamhet (s. 408 f.). Jag hänvisar därtill och inskränker mig i detta sammanhang till att i anslutning till vad utredningen anfört framhålla, att »förtjänst» allmänt torde tolkas såsom antalet tjänsteår och »skicklighet» såsom teoretisk kunskap och förmåga att fullgöra de ifrågakommande uppgifterna, samt att nämnda grundlagsstadgandes viktiga innebörd torde vara, att sökande vid tillsättningen av tjänst hos det allmänna skall bli föremål för en strängt saklig bedömning, som utesluter godtycke. Vad jag i det föregående kallat för objektiv tillsättning sammanfaller således helt med andan i ifrågavarande grundlagsstadgande. I vissa fall — det gäller beträffande tillsättningen av flertalet lärarkategorier — har innebörden av förtjänst och skicklighet närmare angivits i särskilda befordringsgrunder. De är vid lärartillsättningen kort uttryckt undervisningsskicklighet, examensbetyg samt antalet tjänsteår. Jag har i det föregående närmare redogjort härför och för de vägledande normer för en poängmässig värdering av sökandes meriter, som angivits beträffande folkskollärartillsättningen.

I fråga om grunderna för *u r v a l e t* vid tillsättning av ordinarie lärartjänst kan jag i allt väsentligt ansluta mig till skolstyrelseutredningens tankegångar, och jag anser, att utredningens förslag härutinnan med vissa jämkningar bör läggas till grund för bestämmelser i ämnet.

Utredningen har föreslagit, att normerande anvisningar för meritvärderingen av principiellt samma slag som kommit till användning vid folkskollärartillsättningen, utarbetas för tillsättning av lärare i läroämnena, övningslärare och, så snart möjligheter därtill finns, yrkeslärare. I en vid betänkandet fogad promemoria, kompletterad med en särskild skrivelse i ämnet, har utredningen framlagt utförliga förslag till anvisningar för meritvärdering vid ansökan till tjänster i läroämnena. Utredningens mening är att vid tillsättningen den inbördes ordningen mellan de sökande skall fastställas på grundval av i första hand siffermässigt bedömbara faktorer (undervisningsskicklighet, lärarexamina och tjänstår) enligt nämnda anvisningar men med hänsynstagande jämväl till meriter, vilka utan att kunna poängvärderas likväl antingen anknyter till sökandes lärarutbildning eller allmänt sett är av betydelse för hans lärarverksamhet. Till den förra gruppen anser utredningen böra hänföras andra examina än som är direkt avsedda för den sökta tjänsten, avlagda prov, pedagogiskt och allmänt vetenskapligt skriftställarskap samt kvalificerad vidareutbildning såsom fortsatta studier och kurser eller studieresor av större omfattning. Till den andra gruppen bör enligt utredningens mening hänföras exempelvis lärares arbete som ung-

domsledare, insatser inom det fria och frivilliga folkbildningsarbetet, medborgerliga förtroendeuppdrag och uppdrag inom föreningslivet.

Utredningen anser, att alla de meriter och egenskaper som kan komma under saklig bedömning skall beaktas, då det skall fastställas vem som är främst till ledig tjänst. Därvid skall hänsyn även kunna tas till ett föreliggande speciellt behov av att till viss tjänst erhålla en innehavare med särskild utbildning eller särskilda insikter, t. ex. utbildning för undervisning i hjälpklass eller behörighet att undervisa i engelska. Enligt utredningens sätt att se är det således från skolans synpunkt självklart, att en skolstyrelse skall äga rätt att vid bedömningen av sökandes meriter värdera den sökande högst, som med goda förutsättningar i övrigt att fylla tjänsten bäst kan fylla det speciella behov, som en skola kan ha. Med hänsyn till de föreliggande behoven av klasslärare med behörighet att undervisa i engelska eller handha hjälpklassundervisningen och till den brist-situation, som nu är för handen, anser utredningen, att en kommun, som har behov av sådana lärare, skall äga fästa stor vikt vid om sökande har dessa kvalifikationer eller icke. Utredningen föreslår, att mellaninstansen skall äga pröva och medge en kommun rätt att vid ledigkungörande av tjänst meddela, att behov av lärare med t. ex. kompetens att undervisa i engelska eller i hjälpklass eller med särskilda förutsättningar att handha gymnastik- och idrottsundervisningen föreligger. Har så skett, bör sådan kompetens kunna bli av väsentlig betydelse vid meritvärderingen.

Utredningen föreslår i det sammanhanget också, att lärartjänst inom det obligatoriska skolväsendet skall stå öppen i lika mån för manliga som kvinnliga sökande, såvida inte mellaninstansen av särskilda skäl medgivit undantag från denna regel.

Sammanfattningsvis framhåller utredningen, att det såväl i lärarens som i skolans intresse bör finnas en möjlighet för en skolstyrelse att få fästa skälig vikt vid att sökande genom vidareutbildning, genom särskilda insatser för skolväsendet eller folkbildningsarbetet eller i kultur- och samhällslivet i övrigt visat aktivitet och intresse för skolfrågor och närstående problemställningar. Man skall således inte binda tillsättningsmyndigheterna så hårt vid ett automatiskt verkande poängsystem, att möjligheterna att lägga en helhetssyn på läraren elimineras.

Några preciserade anvisningar för hur bedömningen från denna sistnämnda synpunkt skall ske, anser utredningen det vara en motsägelse i sig självt att försöka utforma.

Mot utredningens förslag att medborgerliga förtroendeuppdrag och uppdrag i allmänhet inom föreningslivet skulle kunna tillgodoräknas sökande som merit för lärartjänst har vid remissbehandlingen riktats kritik. Enligt min uppfattning tyder visserligen framstående verksamhet i allmänna värv regelmässigt på en sådan samhällsorientering och sådana andra egenskaper, som är värdefulla även då det gäller att fullgöra en fostrargärning i skolans

tjänst. Likväl anser jag, att insatser på här avsedda områden inte har sådant direkt samband med själva lärarverksamheten att de bör uppställas som formlig merit vid tjänstetillsättning. Ett dylikt samband anser jag däremot föreligga när det gäller arbete som ungdomsledare och insatser inom det fria och frivilliga folkbildningsarbetet.

Utredningen framhåller, att en skolstyrelse vid meritbedömningen bör få fästa skäligen vikt vid andra faktorer än sådana som kan direkt avspeglas i en poängsammanställning. En sådan rätt bör emellertid inte endast tillkomma skolstyrelsen utan vilken tillsättningsmyndighet som helst. Utredningen använder också uttrycket »tillsättningsmyndighet», när den hävdar, att ett automatiskt verkande poängsystem inte får verka så bindande, att det eliminerar möjligheterna för den tillsättande att lägga en helhetssyn på läraren. Denna utredningens senast anförda uppfattning delar jag så långt, att jag anser att anvisningar för en poängmässig värdering av de sökandes meriter endast skall vara ett hjälpmedel, som skall tjäna syftet att underlätta fastställandet av ordningen mellan de sökande på såvitt möjligt enhetliga och rättvisa grunder. Jag finner det ligga i sakens natur, att tillsättningsmyndigheten vid bedömningen av de sökande skall äga ta i beaktande på annat sätt än genom betyg klart dokumenterad skicklighet och lämplighet för den tjänst det gäller. Utredningen har uttalat, att det enligt dess mening som regel torde förhålla sig så, att den formellt mest meriterade läraren också är den reellt mest kompetente. Det finns all anledning antaga, att det förhåller sig på detta sätt, men jag anser liksom utredningen, att denna omständighet inte motiverar att låta en mekaniskt verkande poängberäkning ensam bli utslagsgivande vid lärartillsättningen. Å andra sidan följer av vad jag sagt om kravet på objektiv tillsättning, att den poängmässigt fastställda inbördes ordningen inte godtyckligt får frångås. En avvikelse bör kunna ske, när en poängmässigt sett inte alltför underlägsen medsökandes övriga meriter är betydande eller det genom faktiska insatser är dokumenterat, att en sådan sökandes skicklighet är väsentligt större än vad som framgår av vid tidigare tidpunkt erhållna betyg. Vidare finner jag det rimligt, att en dylik avvikelse må ske, där det klart kan visas, att tjänstens beskaffenhet och med denna förenade uppgifter gör en poängmässigt underlägsen sökande mest skickad att besätta den. Fall av sistnämnda art kan förutses komma att föreligga företrädesvis vid tillsättning av klasslärartjänster, vilket utredningen särskilt framhållit, samt vid tillsättning av yrkeslärartjänster.

Utredningens förslag att lärartjänst inom det obligatoriska skolväsendet som regel skall stå öppen för både manliga och kvinnliga sökande föranleder inte i och för sig någon erinran från min sida. Jag vill därvidlag endast understryka, att grundsatsen om lika behörighet till befordran för män och kvinnor — vilken ju sedan 1945 gäller för statstjänst — i princip bör gälla lärar- och skollärdartjänster inom hela det statsunderstödda kommunala skolväsendet. Rätten att med hänsyn till speciella förhållanden besluta

om undantag, innebärande att viss tjänst förbehålles för endast män eller endast kvinnor, torde bära ankomma på Kungl. Maj:t eller, efter Kungl. Maj:ts bestämmande, på länsskolnämnd.

Med beaktande av vad jag här anfört, bör bestämmelser rörande grunderna för urvalet vid tillsättning av lärartjänst utarbetas i huvudsak enligt utredningens förslag.

De principer, som jag nu givit min anslutning, anser jag vara giltiga oavsett om tillsättningsmyndigheten är lokal, regional eller central. I den mån de på ett tillfredsställande sätt kan vinna tillämpning, bör det således i och för sig vara utan betydelse, om den tillsättande myndigheten är av det ena eller det andra slaget. För att urvalet skall bli sakligt riktigt är det emellertid av vikt, att alla för tillsättningen relevanta synpunkter framkommer, innan beslut fattas. Detta kan icke ske utan medverkan i en eller annan form från skolstyrelsens sida. Jag kommer därmed över på frågan om hur själva tillsättningsproceduren bör utformas och ämnar först diskutera hur det bör ske just med hänsyn till det lokala inflytandet på lärartillsättningen.

Med utgångspunkt i att skolväsendet i enlighet med skolreformens anda bör bli en angelägen kommunal uppgift, säger skolstyrelseutredningen, att den funnit det vara konsekvent och naturligt att principiellt lägga ansvaret för lärartillsättningen i första hand på de lokala skolstyrelserna och inte inskränka dessas uppgifter till att allenast avge förord eller yttrande. Samtidigt har utredningen emellertid bestämt förordat objektiva grunder för urvalet och avvisat varje möjlighet att därvid låta det fria skönet spela in. Vad utredningen åsyftat kan därför — såsom framgår av den föreslagna tillsättningsproceduren, där ju det faktiska avgörandet lägges i mellaninstansens eller Kungl. Maj:ts hand — inte ha vidare innebörd än att hänsyn vid tillsättningen skall tagas till de kommunala skolstyrelsernas sakligt grundade synpunkter.

Med en dylik uppfattning om urvalsgrunderna blir frågan om själva proceduren vid tillsättningen en lämplighetsfråga, vilket, som jag nyss framhöll, i princip också gäller om valet mellan lokal, regional eller central tillsättningsmyndighet. I praktiken måste man emellertid vid detta senare val räkna med att ju större erfarenhet och ju bättre tillgång på kvalificerad personal den tillsättande myndigheten har, desto bättre garantier vinnes för att nå målet — en objektiv tillsättning.

Om man betraktar skolstyrelseutredningens förslag, kan det vara svårt att avgöra vilken myndighet som skall anses som den tillsättande. Enligt utredningens förslag skall skolstyrelsen visserligen utfärda förordnande för den till tjänsten utsedde, men det slutliga avgörandet av tjänstetillsättningen måste anses ligga hos de överordnade myndigheterna. Med den utgångspunkt utredningen haft, nämligen att urvalet av sökande skall vara objektivt, är det naturligtvis i och för sig utan betydelse, vilken myndighet

som betraktas såsom den tillsättande. Men det synes som om utredningen gjort sig skyldig till en motsägelse såtillvida som den knappast konstruerat ett tillsättningsförfarande i överensstämmelse med sin deklaration att ansvaret för lärartillsättningarna i första hand skall ligga på de lokala skolstyrelserna och att dessa skall ha vidare uppgifter än att avge förord eller yttrande. Möjligen har utredningens tanke varit, att ett preliminärt beslut från skolstyrelsens sida skulle binda länskolnämnden hårdare än om styrelsen endast avgav förord. En sådan tankegång är dock icke förenlig med principen om det objektiva urvalet vilket, om man tillmäter detta ett avgörande värde, givetvis inte får till någon del elimineras genom ett tillsättningsförfarande, som på grund av en viss inneboende tröghet försvårar tillämpningen av objektivitetsprincipen.

En befogenhet för skolstyrelsen att utfärda förordnande för tillsatt lärare anser jag, med det av utredningen föreslagna tillsättningsförfarandet i övrigt, vara utan praktisk betydelse från kommunal synpunkt.

Den form för samverkan mellan den kommunala skolstyrelsen och överordnad statlig myndighet, som skulle bestå i att styrelsen fattade ett preliminärt tillsättningsbeslut och hade till uppgift att utfärda förordnande för den tillsatte, synes således mot bakgrunden av den för utredningen och mig gemensamma ståndpunkten beträffande urvalsprinciperna inte vara förenad med några fördelar, som uppväger de av remissmyndigheterna påvisade tekniska brister, vilka är förbundna med den av utredningen föreslagna tillsättningsproceduren. Det syfte man skulle nå enligt utredningens förslag om preliminärt beslut från styrelsens sida, kan man enligt min mening — beroende på bestämmelsernas utformning och tillämpning — nå lika väl genom att styrelsen till länskolnämnden avger förord för sökande. Förlägger man tillsättningsbeslutet till nämnden, blir tillsättningsförfarandet avsevärt förenklat, varjämte vissa andra betydande fördelar uppnås. Jag skall återkomma härtill sedan jag ytterligare något uppehållit mig vid de moment i den av utredningen föreslagna tillsättningsproceduren, som främst kritiserats vid remissbehandlingen.

Jag har redan anslutit mig till utredningens uppfattning, att tillsättningsförfarandet så långt möjligt bör vara gemensamt för enhetsskolans olika lärarkategorier samt för lärarna i de skolformer, som löper parallellt med denna och i princip lyder under den gemensamma skolstyrelsen. Skolöverstyrelsen, som också starkt understrukt vikten av att lärartillsättningen sker så enhetligt som möjligt, har emellertid samtidigt ifrågasatt, om inte en tillsättning genom skolstyrelsen, så som utredningen avsett, skulle göra det nödvändigt med en särskild tillsättning av ordinarie lärare vid de statliga realskolorna, enär det vore tveksamt om dessa lärare såsom statstjänstemän, vilka tillsättes medelst fullmakt, kunde tillsättas av en kommunal styrelse. Vid övervägande av denna fråga har jag kommit till den uppfattningen, att det från skilda synpunkter skulle vara olämpligt att låta en kommunal styrelse tillsätta dylika lärare. Ett tillsättningsförfarande

av utredningens modell skulle således inte kunna omfatta tillsättningen av ordinarie lärare vid de statliga realskolorna under övergångstiden. Detta anser jag vara en brist i förslaget då, som skolöverstyrelsen understryker, ett dualistiskt förfarande skulle medföra en olycklig klyvning av lärarkåren och skapa svårigheter för enhetsskolan.

Denna brist är emellertid inte den enda. De av utredningen föreslagna möjligheterna för sökande att anföra besvär över en av länsskolnämnden fastställd rangordning synes ägnade att inge betänkligheter. Skolöverstyrelsen, som bestämt avstyrker, att tillsättningsförfarandet skall inrymma fastställande av en rangordning mellan sökande och besvärmöjligheter över en sådan rangordning, framhåller, som det synes med rätta, att besvär utan relevans för det aktuella tillsättningsärendet i så fall skulle komma att anföras i stor utsträckning. Enligt min mening finns det ej tillräcklig anledning att belasta proceduren med moment, som i varje fall innebär mycket stora risker för besvärliga komplikationer på grund av onödiga besvär och eventuella ändringar i en rangordning, ändringar, vilka i och för sig inte alls behöver påverka själva tillsättningen.

En viktig detalj, som kommit att spela en stor roll i diskussionen om tillsättningsförfarandet, är i vilken omfattning det kan erbjudas sökande att utan inskränkningar anmäla sig till flera samtidigt lediga tjänster och därvid, om han skulle vara mest meriterad till mer än en tjänst, välja den han helst vill ha. Denna sida av tillsättningsförfarandet är huvudsakligen av betydelse vid tillsättning av lärare i läroämnena. Av skäl, som vid remissbehandlingen klart påvisats, är det av stort värde såväl för skolväsendet som för den enskilde läraren, att nämnda möjligheter finns. Skolstyrelseutredningen har varit väl medveten om detta förhållande. Beträffande tillsättningen av klasslärare synes förslaget innebära status quo i detta hänseende, medan det beträffande tillsättningen av lärare i läroämnena innebär förändringar, som för huvuddelen av dessa lärare avgjort kan sägas vara till det sämre, eftersom ansökningsrätten föreslås begränsad till fyra län. I synnerhet vid knapp tillgång på lärare är det ett för hela skolväsendet och i synnerhet för skolorna på mindre eftertraktade orter betydande intresse, att rätten att samtidigt söka flera tjänster inte är begränsad. Då skolstyrelseutredningen själv funnit det nödvändigt att med det förfarande den föreslagit begränsa de akademiskt utbildade lärarnas ansökningsrätt till högst fyra län — något som enligt min övertygelse skulle vålla olägenheter vid tillsättningarna och ytterligare förvärra en redan besvärlig rekryterings-situation för skolorna i vissa delar av landet — finner jag häri ytterligare ett starkt skäl att söka en annan lösning av procedurfrågan än den som utredningen anvisat. Jag vill här framhålla, att de nämnda olägenheterna skulle bestå — om än till en början mindre märkbara — även om man från utredningens tillsättningsförfarande undantog de statliga realskolornas lärare. För rekryteringen av försöksskolornas och senare enhetsskolornas lärare i läroämnena skulle förhållandena bli lika olämpliga.

De väsentliga invändningar, som jag sålunda anser kunna resas mot utredningens förslag, har samtliga sin grund i att den lokala skolstyrelsen skulle utfärda förordnande för tjänst innehavarna och i den meningen fungera som tillsättningsmyndighet.

Jag har tidigare såsom min uppfattning framhållit, att det vid ett objektivi förfarande inte är av principiell betydelse om tillsättningsmyndigheten är lokal, regional eller central. De invändningar mot en lokal tillsättningsmyndighet jag här anför anser jag böra föranleda att lokal tillsättningsmyndighet inte väljes. Av tekniska skäl kan central myndighet inte komma i fråga, om förfarandet även skall omfatta tillsättningen av låg- och mellanstadiernas stora lärargrupper. Vidare kan mot en centraliserad tillsättning invändas, att anhopningen av tjänster vid en fullt utbyggd enhetsskola, även om tillsättningen endast skulle gälla tjänsterna i läroämnen, antagligen skulle framtvunga ett mekaniserat tillsättningsförfarande vid vilket befogad hänsyn knappast skulle kunna tagas till lokala synpunkter.

Det återstående alternativet är en regional tillsättningsmyndighet — den av riksdagen i fjol beslutade länskolnämnden. Beträffande mellaninstanstillsättning säger skolstyrelseutredningen själv, att en sådan från teknisk synpunkt skulle vara möjlig beträffande alla lärarkategorier och erbjuda vissa fördelar, vilka utredningen särskilt framhåller. Genom att tillsättningarna lyftes upp på ett regionalt plan skulle enligt utredningens egen mening också vinnas vissa garantier för ett urval enligt de principer utredningen anslutit sig till. Som skäl för att icke föreslå mellaninstansen som tillsättningsmyndighet, anför utredningen, att skolreformen syftar till en bättre skola och att vidgade befogenheter och ökat ansvar för skolans lokala målsmän skulle bidra till uppnåendet av detta syfte. Det är från dessa utgångspunkter utredningen sagt sig vilja lägga ansvaret för lärartillsättningarna i första hand på de lokala skolstyrelserna och inte inskränka dessas befogenhet till att endast avge förord eller yttrande. För egen del kan jag emellertid, från den för utredningen och mig gemensamma utgångspunkten att urvalet av sökande skall vara objektivi, icke se den skillnad som utredningen tycks anse föreligga mellan å ena sidan att styrelsen avger förord till länskolnämnden, som därefter tillsätter tjänsten, och å andra sidan att styrelsen fattar ett preliminärt beslut, som underställes länskolnämnden, vilken därefter bestämmer vilken sökande styrelsen skall tillsätta. Det förefaller mig som om utredningen här fäst alltför stort avseende vid procedurens yttre form utan att tillräckligt beakta dess tjänlighet för det innehåll utredningen velat ge den. Resultatet har blivit ett omotiverat omständligt förfarande. En förenkling bör enligt min mening genomföras på så sätt att styrelsens preliminära beslut — med oförändrad innebörd i sak — utbytes mot ett väl motiverat förord och länskolnämndens i realiteten bindande prövning mot ett överklagbart tillsättningsbeslut. Därigenom skulle också vinnas, att adjunktstjänsterna i Ca 29 och ämnes-

lärartjänsterna i Ca 27, oavsett vid vilken skolform de är placerade, inte behövde tillsättas i särskild ordning.

Med dessa överväganden föreslår jag följande beträffande tillsättning av ordinarie lärare och lärare med däremot svarande anställning.

Grunderna för urvalet av sökande och förfarandet vid tillsättningen skall vara desamma beträffande samtliga lärarkategorier i *dels* enhetsskolan (försöksskolorna) och de kommunala yrkesskolorna, *dels* — så länge dessa skolformer består — folkskolan och de högre kommunala skolorna, *dels* ock de allmänna läroverken, utom vad gäller lektorerna, vilkas tillsättning icke beröres av mina här framlagda förslag. Lärartjänster vid sådan skola, som är eller förbundits med lärarutbildningsanstalt, skall dock undantagas från det i övrigt enhetliga tillsättningsförfarandet.

Urvalet av sökande skall vara objektivt. Befordringsgrunderna skall, som jag tidigare förordat, i huvudsak överensstämma med dem som nu i flertalet fall gäller vid lärartillsättning. Anvisningar för meritvärderingen skall utarbetas enligt de grunder jag angivit.

Samtliga tjänster, utom de som enligt vad jag nyss sagt bör undantagas från det enhetliga förfarandet, skall tillsättas av länskolnämnden, sedan skolstyrelsen avgivit motiverat förord för en av de sökande eller förordat flera sökande i den ordning, styrelsen anser att de bör ifrågakomma till tjänsten. Skolstyrelsens förord skall icke kunna bli föremål för besvär på materiella grunder. Över länskolnämndens tillsättningsbeslut skall besvär kunna anföras hos Kungl. Maj:t av såväl sökande som skolstyrelsen. Lärarens rätt att samtidigt söka flera ledigförklarade tjänster skall icke vara begränsad till viss del av riket.

Ordinarie tjänst (utom lektorstjänst) vid sådan skola, som är eller förbundits med lärarutbildningsanstalt, skall tillsättas av skolöverstyrelsen, sedan skolstyrelsen avgivit förord och mellaninstansen yttrat sig i ärendet.

Tjänst vid kommunal skolform skall tillsättas medelst förordnande och vid statlig läroanstalt medelst fullmakt eller konstitutorial.

Jag vill slutligen beträffande tillsättningen av ordinarie lärare framhålla, att det föreligger ett särskilt problem beträffande yrkeslärarna i enhetsskolan och lärarna vid yrkesskolorna, såtillvida som dessa lärares anställningsformer inte närmare reglerats genom några av Kungl. Maj:t meddelade bestämmelser så att det klart framgår, vilka tjänster som är att betrakta som ordinarie eller som jämförbara med ordinarie tjänster enligt statliga avlöningsreglementen. Då jag nyss talade om ordinarie lärare och lärare med däremot svarande anställning, avsåg jag med de senare just yrkeslärare i enhetsskolan och lärare vid yrkesskolorna. Det torde beträffande dessa böra ankomma på Kungl. Maj:t att utfärda närmare bestämmelser om vilka förutsättningar som skall gälla för att befattning vid enhetsskola eller kommunal yrkesskola skall tillsättas såsom om fråga varit om i vanlig mening ordinarie tjänst. Som grundförutsättning härvidlag

anser jag böra krävas att det gäller i statens pensionsanstalt eller på annat sätt pensionsreglerad befattning av sådan varaktighet och med sådan trygghet för innehavaren, att den med avseende på anställningsformen kan anses motsvara statligt reglerad ordinarie lärartjänst.

Beträffande tillsättningen av icke-ordinarie lärare kan jag här inskränka mig till att uttala min principiella anslutning till skolstyrelseutredningens förslag. Så långt det icke av praktiska eller andra skäl är olämpligt, bör skolstyrelsen således själv tillsätta icke-ordinarie lärare, varvid givetvis bör tillämpas samma urvalsgrunder som skall gälla vid tillsättning av ordinarie tjänst.

Utredningsförslagen rörande tillsättningen av skolledare bygger även de på objektivitetsprincipen, och själva procedurerna grundregler överensstämmer med det föreslagna förfarandet vid tillsättning av ordinarie lärare. Skillnaden i sistnämnda hänseende är att skolstyrelsens preliminära beslut skall prövas av vederbörande överstyrelse i stället för av länskolnämnden. De av utredningen föreslagna befordringsgrunderna överensstämmer med de vid den nuvarande skolledartillsättningen vanliga.

Förslagen avser tillsättningen av skolchefer (skoldirektörer, förste rektorer och rektorer), rektorer vid enheter av den obligatoriska skolan, vid högre kommunala skolor, vid lokala kommunala yrkesskolor samt fristående statliga realskolor.

Beträffande urvalsgrunderna framhåller utredningen med rätta, att det i dessa fall på ett annat sätt än vid lärartillsättningarna blir fråga om att försöka bedöma de sökandes lämplighet. Enligt utredningens mening bör det i första hand ankomma på skolstyrelsen att bedöma de sökande från denna synpunkt och dess uppfattning därvid bör tillmätas stor betydelse. Å andra sidan framhålles som ett värde, att de centrala skolmyndigheternas erfarenhet och överblick kan komma till uttryck och tillgodogöres vid urvalet till skolledarbefattningarna.

Jag kan i det väsentliga ansluta mig till utredningens resonemang rörande skolledartillsättningen. Beträffande proceduren har jag emellertid funnit samma anledning till erinringar, som när det gällde förfarandet vid lärartillsättningen, och jag förordar därför motsvarande ändringar. Skolstyrelsens preliminära beslut, som skulle underställas central skolmyndighets prövning, och dess uppgift att utfärda förordnande bör följaktligen ändras till att styrelsen avger förord och att den centrala myndigheten utfärdar förordnande. Jag vill här understryka, att skolstyrelsens förord bör tillmätas särskilt stor vikt vid tillsättning av skolledarbefattningarna.

Utredningen hade tänkt sig att samverkan beträffande samtliga tjänster skulle ske mellan skolstyrelse och respektive överstyrelse. Jag bedömer det emellertid som lämpligast, att skoldirektör under en övergångstid förordnas av Kungl. Maj:t. Detta ställningstagande anser jag motiverat med hänsyn till dessa tjänsters stora betydelse, vilket gör det högeligen önskvärt, att de

i nuvarande brytningsskede på skolans område i möjligaste mån kan tillsättas oberoende av eventuella lokala skolpolitiska motsättningar och tillfälliga gruppintressen. Denna uppfattning från min sida rubbar givetvis inte det principiellt riktiga i skolstyrelseutredningens inställning, att skolstyrelsens sakligt grundade ställningstaganden regelmässigt bör bli avgörande vid tillsättningen. Den i särskild grad fria bedömning av lämpligheten, som blir nödvändig vid tillsättning av skoldirektörstjänst, fordrar emellertid en allsidig prövning av olika synpunkter, vilken på det för alla parter mest betryggande sättet torde kunna göras av Kungl. Maj:t, sedan såväl den lokala uppfattningen som den centrala skolmyndighetens mera fackbetonade synpunkter framlagts och kan vägas mot varandra.

Jag föreslår således, att skoldirektör förordnas av Kungl. Maj:t, sedan skolstyrelsen, som ledigförklarat tjänsten, avgivit förord för en av de sökande eller förordat flera sökande i angiven ordning samt vederbörande länskolnämnd, skolöverstyrelsen och överstyrelsen för yrkesutbildning yttrat sig i ärendet.

Förste rektor, rektor, som tillika är skolchef, rektor vid enhet av det obligatoriska skolväsendet, rektor vid högre kommunal skola samt rektor vid fristående statlig realskola föreslår jag skola förordnas av skolöverstyrelsen, sedan förord och yttrande avgivits av respektive skolstyrelse och länskolnämnd. Såvitt gäller förste rektor skall tillsättningsbeslut fattas efter samråd med överstyrelsen för yrkesutbildning. Överstyrelsens tillsättningsbeslut skall kunna överklagas hos Kungl. Maj:t. Beträffande förordnande av rektor vid kommunal yrkesskola föreslår jag motsvarande förfarande, dock att förordnandet skall utfärdas av överstyrelsen för yrkesutbildning.

Befordringsgrunderna skall i samtliga fall, i enlighet med utredningens förslag, vara insikter, erfarenhet och sådana egenskaper, som företrädesvis fordras för utövande av den skolledarbefattning det gäller.

Mot utredningens förslag att skolstyrelsen skall äga yttra sig över de sökande till rektorstjänst vid högre allmänt läroverk har jag ingen erinran.

Under åberopande av vad jag sålunda anfört och förordat hemställer jag, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen

att godkänna av mig förordade riktlinjer för förfarandet vid tillsättning av lärar- och skolledarbefattningar av i det föregående angivna slag.

Vad departementschefen sålunda hemställt, däri statsrådets övriga ledamöter instämmer, bifaller Hans Maj:t Konungen samt förordnar, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse, bilaga vid detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:
Gösta Nilsson

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

	Sid.
I. Inledning	3
II. Problemställningen	4
III. Nuvarande förhållanden	6
A. Tillsättning av vissa lärare m. m.	6
1. Tillsättningsförfaranden	6
a) Folkskolan	6
b) Fortsättningsskolan	7
c) Kommunal yrkesskola	7
d) De högre kommunala skolorna	8
e) De allmänna läroverken	8
f) Försöksverksamheten med nioårig enhetsskola	9
2. Befordringsgrunder	10
3. Meritvärderingsnormer	12
4. Anställningens trygghet för vissa lärarkategorier	13
B. Tillsättning av vissa skolledare m. m.	15
a) Folkskolan	15
b) Kommunal yrkesskola	16
c) Högre kommunala skolor och allmänna läroverk	16
IV. Ändrat tillsättningsförfarande	17
A. Diskussionen om lärartillsättningen — Skolstyrelseutredningens allmänna synpunkter	17
B. Skolstyrelseutredningens förslag	25
1. Inledning	25
2. Tillsättning av ordinarie lärare	27
3. Tillsättning av icke-ordinarie lärare	32
4. Tillsättning av skolledare	33
C. Remissyttranden	34
V. Departementschefen	52